

ცისკარი.

1864

დეკემბერი.

წელიწადი მერვე.

წოდება თხზულებათა:

- I — 1, რედაქციისგან. — 2, განცხადება. გ. რ. — 3, მოძღვრება, გელათის ტაძრის დღეობასე. თქმული გაბრეულ ეპისკოპოსისაგან.
- II — 1, საბრალონი. გიეტორ ჭიუგოს რამანი. გ. დიდებულისა.
- III — 1, ნეკრასოვით. (ლექსი) დიმ. მგალბებულვისა. — 2, ვლადიკავკასის ღვინი. ივანე სომხევისა. — 3, * * კნ. ელისაბედ მახაბლისა.
- IV — ერთი დესიატინა. ოტია თაემტკვალისა. —
- V — დედაკატების მნიშვნელობა. ზღვისა ზირელისა. სხუა და სხუა ანბავი. (ისილე მერვე გვერდზედ)

ცისკარის წიგნი

ვერესელიძის ტიპოგრაფიაში.

ტფილისში.

41. გნ. მარიაშ ჭკუჭკუაძისა.

გენ. გუბ. კანცელარია.

თ. გრიგოლ რბიჭაძისა.

ზაქარია სარჯიანი.

მოსე ტყეშელაშვილი

გიორგი გვათუა

დავით ჩაჩიკაძე

ალექსანდრე რიჭკაძე

ანდრეასოვიჩი მარკია

50. თ. ივანე სუმბათიანი.

ტფილისის კლუბი

ს. სემენიაჩი ნ. ტყეშელაშვილი და

გიორგი იოსელიანი.

თ. ივანე მელიქიანი

თ. ნიკ. დიმ. ჭკუჭკუაძე

გაბრიელ ღვინიაძე

გიორგი ჩიქვანი

თ. ზაქარია სუმბათიანი

თ. ივანე შალვაძე

ქუთაისში.

60. სტეფანე აკოტოვი

თ. ნესტორ წერეთელი.

ივანე მისიძე.

ანდრეასოვიჩი.

კოსტანტინე კვინიტაძე.

თელავში.

თ. გიორგი ჯორჯაძე

გნ. მარიაშ ჭკუჭკუაძისა.

რედაქციისაკან.

უძორჩილესად ვსთხოვთ «ცისკრის» მკითხველთ, რომელსაც სურდეს ან ამ ჟურნალის, ან ქართულის სასოფლო გაზეთის «გუთნის-დედის» დაბარება **1865** წელს, დროთი აცნობონ რედაქციას და თან წარმოგზავნონ სვედრი ფასი.--ამასთანავე უნდა მოვასხენოთ ბატონთ «ცისკრის დაბარებულთ, რომ ვიქტორ ჭიუგოს რომანის «საბრალონის» შემდგომს ვამზადებთ დასაბეჭდავად, ერთს გიდეგ კარგს რომანს, რომელსაც ეწოდება «ამპარტავენება, ანუ ერთი მჯდ მომაკუდინებულ ცოდუთაგანი.»

რედ.

განცხადება.

გადითარგმნა ფრანციცულითგან ვრცელი ისტორიული რომანი სუთ ნაწილში, «ას-სარება მარია დელორმისა.» შემძლიან ვაბედვთ დავარწმუნო ჰუბლიკა, რომ ჯერ ამ გვარნი და ამისთანა სასიამოვნო საკითხავი აწა დაბეჭდილარა ქართულს ენა-ზედ. ეს გამოვა ცალკე წიგნებათ და უოველი დონისძიება მიღებულ იქნება დაიბეჭდოს უმეუცთომლოდ და კარგის ასოებით. ფასი ქალაღდის უღითა მანეთ ნასეგარი და კარგის მაგარის უღით ორი მანეთი. ვისაც სურს მოიზოვოს ეს წიგნი უნდა ფული გამოგსავნოს გრიგოლ რჩეულთვისას ანუ კახონის ჰალატაში, ანუ იმის სახლში კუკიაში.

გრ. რჩ.

მოძღვრება.

ოქმული გასრიელ ეპისკოპოსის მიერ, კელათს ც-ს
სეკდემბერს, ტაძრის დღეობასე რეად წ.

მართლ-მადიდებელთა მინო ქრისტიანთა.

მოგილოცავ თქვენ ზწინდელს დღესასწაულს ძქტლ-
ისა ამის და დიდებულისა ტაძრისსა! მინათის მე, დღეს
გხედავ თქვენ დღევანდელს დღესასწაულს ესრეთ შქტრე-
ბუღთა სხუათა და სხუათა სოფლებთაგან, ერთგულთა
მლოცველთა და მსახობელთა წმიდისა ამის ადგილისა
და მრავალთა ძქტლთა და წარჩინებულთა სიწმიდითა,
რომელნი უხსოვრისა დღეიდგან განისვენებენ ტაძრისა
ამის შინა; მინათის და ამასთანვე უოკელოზნ მსუტნ და
მოშუტნე ვარ ძაღისა მეტრ ჩემისა და სამღვთოთისა მო-
ვალეობისა წინა დაგიგო თქვენ რომელიმე სულიერი
საწმიდო, ესე იგი, მოგცქ თქვენ სწავლა და მოძღვრე-
ბანი. განნა რა სკანნი აღმოვარჩიოთ დღეს ჩქტნისა უბ-
ნობისათვის? რა სკანსე მოგცე დღეს აქქტნ დაწიგქან?
ვგონებ რომელ, ვინააღგან თქვენ უოკელნი, აქა მდგო-

მნი, შეკრებილნი ხართ სხუათა და სხუათა მხარეთაგან და ზოგოერთნი თქუქსნგანნი შორიდგანაც არიან მოსრულნი, მამსადაჲმე უმჯობესი არს საგანიცა აწინდელისა ჩუქსნისა უბნობისა აღმოკარჩილთ ისრეთი, რომელიცა იყოს საჭირო და სასარგებლო არა ერთისა, ანუ ორისა ზირისათჳს, არამედ საზოგადოდ ყოველთა ჩუქსნისა სამწესოაჲს მცნოვრებთათჳს.

და ესრეთ გეტყჳ მე თქუქსნ ღლეს ერთსა ცრულსა და ფრიად მანებულსა ჩუქსულებსა ზედა, რომელი განვრტყულებულა არს თუოქმის ყოველთა სოფლებითა შინა და რაჲმელსა მდაბიურად ეწოდება მკითხაობა ანუ მარჩილობა. მართალაი, მრავალ-გზის, მრავალთა სოფლების ეკლესიათა შინა, მითქუქსმს მე, თუ ვითარნი მანებელი და წინააღმდეგი სამღრთოაჲსა სხეულისა არის ეს ჩუქსულება; განსა იგი იმ ზომად არის ბოროტი და მანებელი რომელ ათასჯერაც რომ განვიმოცრო მას ზედა სიტყუბა, ისიც არ იქნება ნამეტანი. რა არის მკითხაობა, ანუ მარჩილობა? მკითხაობა, ანუ მარჩილობა ის არის, ოდეს რომელსამე სოფელსა შინა გამოჩნდება კაცი ვინმე, ანუ ღუდაკაცი, მცბიერი ცრუ, კშმაკეული და შეატყობს რა, ვითარნი უმეტარი და უსწავლელი არის დაბალი ხალხი, რა ადვილად დაიკვრებს იგი ყოველსა ცრუსა და უცნაურსა სიტყუბასა, და იხუმებს და დაჯერებს ყოველსა კაცსა ვითომც მას შეუძლია შეტყობა ყოველისა საიდუმლოაჲსა საქმისა, და მიგნება ყოველის მიზეზისა, ვნებისა და უბედურებისა, და მოსზობა ყოველის ვნებისა და ზარადისა, თუ ვინმე გახდა აკათ სოფელში, მივლენ მკითხავთან და

ჭკითხვენ მიზეზსა; იგი მოიგონებს სსჭათა და სსჭათა უცნაურთა მიზეზთა, ეტყუხ ვითომც მას უწყობება ხატი, ანუ მისი საღვთავი სახატარი. სიდაგან შეიტყუო ეს მგითხავმა? ანგელურებმა გამოუცხადეს თუ ვინა? მას რა ენადვლება! ცხადია რომ ის სტუუის; გაწნა ეს კიდევ ცოტა არის. აქ მკითხავი მხოლოდ მოატყუებს გაცხ და სსჭის დიდს ვნებსა ანაფერს ან მისტემს; გაწნა არიან სსჭანი შემთხვევანი რომელსა შინა მკითხავნი ცხადსა და უბედურებასა შინა შინაგდებენ გაცთა. მკითხავი სმიონად ცრუ წამაღს მისტემს ავით მეოფისა; ავით მეოფი არათუ ან მოაწიება, არამედ უარესად შეიქმნება; მაშინ იგი მოიგონებს, ვითომც ავით მეოფის ნათესავი, ვინმე, ანუ დედა, მამა ანუ ბებია არის გუდიანი და მან დაუშა და მოაწიენა. ესრეთითა და ამაზე უარესითა სამაგალითის მოგონებითა, მკითხავები სშირად დათესვენ სიძულეიესა და მტერობასა, შიწის ნათესავთა სშირად გამოაწიებენ მეუღლეთა, მშობელთა, მშათა და სსჭათა ნათესავთა.

შეტყუხ მე აქ ვინმე: ზოგოერთთა გკითხავთა იციან მოაწიენა და კიდევ მოაწიენათ ავით მეოფი. შეიძლება: მინაო ჩემნო, რომ ზოგოერთმა კაცმა იცოდეს მოაწიენა ზოგოერთისა ავით მეოფობისა; გაწნა ამ შემთხვევაში იგი უნდა მივიდეს ავით მეოფთან, შეატყუო რით არის ავით, მისტეს შესაფერი წამაღი და დარბება; გაწნა იდეს ნაცვლად მისა მკითხავი დაწყებს მარჩიელობასა ანუ წააღზე ანუ ღობიარზე და მოიგონებს სსჭათა და სსჭათა უცნაურთა მიზეზთა იცოდე რომ იგი გატყუ-

ებს შენ. განუშორე ესრეთსა კაცსა, ნუ ჩაკადები კელთა შინა მისთა; მას შენგან უნდა გამოტყუება წამლისამე სარკებლადობისა, ნუ იქნები მისი საშოკარი და სამღრთოღისა სჯულისა დამარღვეველი.

ახლა, ძმანო, იმასე ვითიქროთ, რა მიხეცი აჩის რამ შკითხავები ასთე ადვილად ატყუებენ სოფლის მცხოვრებთა და რა წამალი გაეწეობს ამ ცოდუქსა?

მიხეცი შკითხავების გამწავლებისა და შათგან სოფლელებისა ადვილად მოტყუებისა აჩის მსოფლად ერთი უმეცრება და უსწავლელობა სოფლელებთა. რაგონ ვერ მოატყუებენ შკითხავები სოფლის მცხოვრებთა, რადგანც ამით არ იციან რა აჩის ცოდუქა და მადლი, თუშტა ქრის სტინენი ვი არიან, მამარჩუნონ ვერ გეტყვიან სეპირად, თვითქმის შირჯუანს ვერ დაიწერენ კანონიერად. ეს დიდი ცოდუქა შკითხაობისა და მარჩიელობისა მინამდისინ არ მოიხიბობა ქუჭყანაში, კინემდის სოფლის მცხოვრებნი არ დარწმუნდებიან და არ შეიტყობენ რამე შკითხაობა აჩის სიტრუე, მოტყუება და ცოდუქა; გარნა ამას იგინი მსოფლად მამინ შეიტყობენ, რდეს ის წავლიან ცოტადენს რამეს; მამასადამე წამალი შკითხაობის მოხიბობისა აჩის სწავლა და განათლება. სწავლა ნათელია, უსწავლელობა ბნელი, აჭა მიხეცი რამდისათუ მთავრობა ვითარცა სასულიერო, ეგრეთვე სამოქალაქო ცდილობს ამ უამად ყოველთა სოფლებთა შინა გახსნას სასწავლებელი. ერთობ საჭირო აჩის ძმანო ქრის სტინენო, ჩუჭუნ ყოველთათუ სწავლა და განათლება; გარნა მთავრობას არ შეუძლია ყოველ ქუჭყანაში თაკისი

ხარჯით დაწესოს სსწავლებელი. თქვენვე უნდა ეცადოთ უგეთუ გსურთ თქვენნი შჯლის და მომავალის განათლება, დაწესება სსწავლებლთა, სოფლებში.

სადა გვაქვს ჩვენ შეძლება, შეტყუხ აქ მე ვინმე? ჩვენ ღარიბნი ვართ და შეუძლებელი. ამაზე მე თქვენ გეტყუ: უმეტრება და უსწავლელობა დიდ ზარალს აძლევს კაცს, ხოლო სწავლა და განათლება დიდ სარგებლობას. რადენს ძღუენს კარდაგახდევინებენ თქვენ შკითხავები, რადენს ხარჯში და ზარალში შეგიუწანებენ იგინი! უმჯობესი და უმფრთ სსსარგებლო არ იქნება, რომ ეს ხარჯი მონიძაროთ თქვენის შჯლების განანათლებლად. სწავლული და განათლებული კაცი რომ სარგებლობას გამოაჩთმევს ბუნებასა და ქონებასა მისსა, უსწავლელი იმის მესამედს ვერ გამოაჩთმევს; ერთის სიტყუთ კიდევ კიტყვი სწავლა ნათელია, უსწავლელობა ბნელი; სწავლა სარგებლობა არის, უსწავლელობა ზარალი; სწავლა არის ძალა უსწავლელობა სისუსტე.

ვევედრეთ მაცხოვარსა უფალსა, იესო ქრისტესა, რათა მოხსობითა დედისა მისისათა განიერტყულოს ჩვენ შორის ნათელი ქრისტეანულის სწავლისა.

ნეკრასოვი.

უძღუნე

კნიას * *

რას სინულისგან შეტთამილების
მხურვალის სატყუო წრფელ-შთაგანების
დაკისსენ სული მე დატყმული,
და, სინსულით შკატრად ტანჯული,
თავ-პირში ტუპით სწეულიდი ბიწსა,
რამდისგან იყავ გარე მოტყული;

ოდეს მავიწყარს შენ სინიდისსა
მსჯიდი სასჯელით მოგანებისა,
მამითხრადი მე წყრილად ანბაკსა,
რაც გარდატხდოდა ჩემამდინ თავსა;

მსწრფელ რჩის კულით პირ ახვეულმა,
და სირცხვილის ზარ თავ დატყმულმა
შენ განიბანე ბიწი ტრეშელებით,
სულის შერეევით და აღმყოფობით,—

სხიგმან მღჳთაებრივ სიბრალუღისა.
 განმინათლა მე შენი ბნელი გზა:
 ყოველივე კჳსტან, და უბედურს ერმანს!
 ყველა კარდგიეტ მე დავიწყებას.

მაშ რისთვის ფარულს იტჳნეუებას
 აძლევე ყოველ ჟამს მსხტტრზლად შენ შენს თავს?
 ნუ უკვე ხალხის უგუნურს ხმას
 შენცა ჳსმღჳნი მონურს მორჩილეზსა?

ხალხს, სხუათა მკიცხტტლს და ხშირად ცრუსა —
 ვანსდევნე ეტჳნი — ნუ უგდებ ვურსა,
 და ნუ ჳყოფ სულსა, მკრთალ-მტკიცენეულსა
 მტანჯტტლის ფიქტტო დამძიმეულსა!

უნაყოფოდ და ამაოდ ნალკელს
 ნუ ათობინებ ნათელს მკერდსედ გველს,
 იქმენ თამამად და თავისუფლად
 შენ ჩემად სატრფოდ და ოჯახის სძლად!!

დიმიტრი მკალთბელოვი.

1864 წ.

ვლადიკავკასის ლხინი.

უძღჳნი ვლადიკავკასის ჳამტტებს.

უსტაღაშს ცაუმარჯოს! ვადღეგძელებ თანოთა,
 ჳამქარს და ასაჳყალს — თავის იგიდბაშითა.

სადხინათ მოგვიწვიკა — შემოგვიკრიფა დასითა,
 გვეკუნება: დაცალო! არა ვუიდი ფასითა...
 სიუჟარუდი დამტვიცდეს თარ დაირა ტაშითა,
 უსტაბაშს გაუმარჯონ ვადლეტელებ თასითა.

საბოლოო გამტვიცებთ სიუჟარულსა ამასა,
 რუდ უბრალოდ აღარ ვიქმთ ერთმანეთის ჭამასა,
 ჭამქარს შიდა დაუძახებთ, უფროს უხმობთ მამასა,
 მტუენი დაისჯება ნუ იგვეს თუ ძალითა.
 ჭამქარის გამტუენებულს ვერ ვამართლებ ფასითა,
 უსტაბაშს გაუმარჯონ თავის იგიღბაშითა.

ჩუჭნ ჭამქარის დაწეობითა სიმალოე ვაყენათ,
 კეთილ მეოღი ვასართ, მტუენი გაგაყენათ.
 სიმალოით წაქტუი ვამართათ ვაყენათ,
 სწავლასა და სიუჟარულს ნაოღი დავაყენათ.
 ამას ზენა გვიბრძანებს, ეს დროც მეუბარ ამითა,
 უსტაბაშს გაუმარჯონ თავის იგიღბაშითა.

ასე განათლებულან კერობაში უველანი:
 მათის სიბრძნის სწორად უნდა ოქროს მელანი.
 ჩვენც ვისწავლით მიხედვით — ხომ არა ვართ მკელანი
 ან რათ გავიჭინდება ჯიქნი ვართ უველანი
 დროს მიხედვით ვიბრძინათ, უნდა ერთობ საქმითა,
 უსტაბაშს გაუმარჯონ თავის იგიღბაშითა.

ჩვენ ტუილისის ჭამქარას მიუდგებით მხარითა,
 კავკავის ჭამქარასაც ვაწინაბებთ «ცისკარითა»..
 ხალი დრო ვადიდოთ წინწილ ებნით ქნითა!...
 ქეიფი გვაქვს! უსტაბაშს დვინო მოსდის დვართა,
 ხალინოვს ჩუმათ ასევეს და მამულავს ტაშითა!

ვსტახამს გაუმარჯოს ვადუკმელებ თასიოას!.

ივანე სომსიევი.

ოქტომბრის 4-ს

1864-ს წელს

პლადიკავასს.

დედოფალი მობრძანდი,
 განგვანათლე, კვალსინე,
 მოსაყნი ვართ ჩუწნ შენნი,
 შეუქი შენი მოგვფინე,
 შეგეტრფით სულ შეურფინვით,
 შემოგწირავთ გულს, სულსა,
 წმინდა გრძნობას დაგოფნთ,
 ერთ-გულეებით შემკულსა.
 შენ გეველებით ქალთ დასნი,
 გიჭკრეთ მძუწნიერებას,
 შენს შორის დანერგულსა,
 ვკალობთ საკვირველებას,
 სინაზეს და სიმჟიდეს,

ნაწნაწს ლძობიერებას,
 ეოფა ქცევას უსახოს,
 და კოლეულ უბნობას.
 დედამ ღმთისამ იცოდა,
 წინასწარ შენი მოსვლა,
 ამისთვის ივერიას,
 წილად თვსად უწოდა,
 უწეოდა განაბრწეინვებ,
 მის მიერ კელდებულთა,
 ვით მოუვასი რჩეული,
 აღავსებ დაკლებულთა.
 ვინილა კავკასიამ,
 მრისსანე უღმობელმან,
 შეირეა თაევანის გცა ,
 შეცოდების მგრძნობელმან,
 შესი, ელვა და ჭესა,
 დაუტევა ბებერმან,
 და თავი მოიდრიკა,
 ვეძახმან უძლეველმან.
 ივერიას შენც ატეობ,

ძენძიერ ცხოველდება,
 დარღვეული სსეული,
 და წეტული უძთელდება,
 ვინ აღჩისსოს თვსება,
 და ძენი ვითარება,
 ძლიერება სიძაღლე,
 სიძაბლე ბრწეინვალება.

კნ. ელისაბედ ძაჩაბელისა.

1864 წ. ივნისის 2.

ჭუთასს.

ერთი დესიატინა.

(წიგნი მეწიერი «ცისკრის» რედაქტორთან.)

პატარა რედაქტორო! თქვენგანით გამოცემულს «ცისკრში» წაკითხეთ, იმასკი აღარ მოგახსენებთ, რა მეღს ნუმერში, რადგანაც საზოგადოდ ჩვენს ქართველები, ისიც ზოგნი ერთნი, (უნდა შე თუთან ვაღჯარო ჩვენს ცოდნა,) თუმცა ვიწერთ, მაგრამ გულგრილათ ვაქტევეთ სემოხლეს სიტყუარებას, —ახლა ისეთი დრო შეიქნა, რომ დიდიც და პატარაც; მდიდარიც და გლახაკიც; მადლიც და მდაბალიც; სულ ერთიან, რაც შეუძლიანთ გააზრებინო. დემოქრატის უშეუღლეს იმის დამწერს თავდაპირველად და თუთან იმ დალოცვლს ქართველს, რომელმაც სთარგმნა ისეთი, (იმისაკე ენით ვიტყვ) ლახათიანი და გემრედი სტატია. ვაჟო, მართლად და, გაგონილად ასეთი დრო! ვერ ვკვანს ანტვი ასტილებიან ჩვენს პატარა, ჩვენს პაწაწუნს ბავშვებს, ჩვენს შულები, რომ ისეთ საქმეებს ეჭიდუ

ბიან, რომელიც მსელად დასაჯებულა! ჩუქნ რაღა იმოდენები ვიუგით, განა ესენი შეგკიდლა? განა შეგკიდლა, არ დავმორჩილებუღვიუგით ჩუქნ მეუფროსს? ახლა? ახლა რას მიქვან უფროსი! ბატონო და, რომ არ ასჩუქნებს ეს ჩუქნი ახალი დრო! წადიო, გაიქვიო, რაც შეგკიდლას ირბინეო, ირბინე იქამდინ, მინამ სრულს განათლების კვალს მიატანოკო.საწყალი ჩუქნი ბებრები, და რა ბებრები, თუთან სოკი ერთიან აღამამდხანის დროს მიმდგენი, მამამამის ჩუქნულების მონები; ყოვლად უბედურები და საწყელები; ყვავებსავით მისხხავიან; როგორ ბუდავ მაგასო, მაგას რას ჩადიო, ეგ ხომ ღუთის საწყეი საქმე არისო, უფროს-უნტროსობა რათ დავვიწუბიანო! ვინ უგდებს ყურს თუ ღმერთი გწამს! მე რომ შუღი ვარ, მე რომ მამა მუავს და ის მამა ძველს მამამამის ხსიეთებზედ დადას, და არ ესენება იმის გუჯას, სწორეთ მოკასსენოთ მე თუთან შუღი, იმ მამა ჩემს არაფერში არა კოგავ; ან ცუდი რამ რათ უნდა დავსოგო? ახლა რა არისო, რომ მამა ჩემი არის! წავიდა ის დრო, როდესაც ისე კვამამამებდნენ, როგორც იმით იამებოდათ! სწორეთ მოკასსენოთ ცუდს რასმეში არც მამა მახსოვს და არც ღედა! და თუ კეთილი და წარმართების საქმეა, მათი გახლავარ იმას სამსახურში. იმას ჩემთან დევნა რომ არ შეგკიდლას, ჩემი რა გადასახადია? ახლა, ამ საუკუნემ ისეთი, ისეთი საქმეები მოიტანა, ისეთი ბიჭი გადასდგა, რომლის მოლოდინ იქნება სთავიქრებულათაც არა გვიტონოდა: ვარჯათ ვიციოთ ჩუქნის ქართლის ცხოვრებითგან, აღა მამამად ხანამ რაც დრო დასწივს საა

ქართულებს, ან როგორც კახაბრა, ან როგორც აიკლო, —
შახაბაზიცი დასცხრა, მოდი და ნუ დასცხრებოდა, რომ
სიკუდილის ტელმა იმასაც უწივა; ალა-მანქმადსანიც დამი-
წდა; მოელს სიქარტუტლემში მშჯღობა ჩამოკარდა, მაგრამ
ის ძუტლი ღვარძლი, იმ ძუტლს აღამანქმად ხანობის დროს
შეჩუტული ხალხი, მაინც ვერ მოეშო. იმ მტარვალობას
და იმ ტატიობას. — ტატიობა არ იყო მაშ რა იყო, რომ
ღესაც რომ ზოგი ერთი მებატონე, აღონდა ცოტა
ღონე ქქონდა მეღაფში, იმ თავის თანა მომე, თავის
მოკრთკარეს თუქქუტმ გასრესდა, რაც რამ ებადა წარს
თმეკდა. აი ბატონო, შორს რათ მივათ: ეს ჩუტნი
სოფელი, საიდგანაც წიგნსა გწერ ასლა, არ არის შატა-
რა სოფელი, ოთხმეტამდინ კომლი იდგება; ამ ოთხმეტ
კომლს ორი აქ მოსახლე მებატონე ქუყუს, მესამეს აღარ
კითუვი, თუმცა იმათი მოკარეს, რადგან ისე გაქელო-
ლია, რომ ბუხის ოდნათაც არა სჩანს, არა თუ იმათში,
თვთან იმ სოფლებში. ეს მესამე, აგრე ვიტანს ოთხ
მეტ და აის წლოვანებას, ამ ღრმად მოხუცებულს ისე
წამება მაუღია თავის მოკრთკარეთაგან, რომ შეიძლება
ძუტლთ მოწამეთ რიცხვში შეითვალს. რამდენჯერ მიუ-
გრამთ თავის მოკრთკარეთ ბომსედ და შათრახი უფიათ,
რა არის ხელი აიღოს და ამისი წილი ჩუტნი დაგერხესო;
ამისთანას სურსტს ქმნილებას კიდევ ეს ქქონდა ხვედრად
მიტეული, — რომღესაც ის ერთი მტკაველი მიწა კვირა და
იმითანაზრდობდა თავის შულებს, გინა ცოლს, იმისი მოე-
როტუარე, გინა მონაწილე, თუკი აქუნდა რამ შეძლება
და ეს შეძლებაც იმისი მოკრთკარეთათ მდგომარეობდა ყმე-

ბზი, შეჭკრეფდა თავის ემებისაგან კეტების ლაშქარსა და აბა ჭა, დაესოდა იმ სუსტს ქმნილებას და ანათუ წაანათმეგდა ცუმა ტუებით იმ ორ მტკაველს მიწას, თვთქმინ თუბქქმშ გასრესდა. ახლა განმარტობდა ერთი ჩივილი, ხტუდობდა ერთი დავიდაჩაბა; მალაღს ალაგს მიმართავდა, მდაბლის მთავრობისაგან გაუშუჭრდნენ ხელს; მდაბალს მიმართამდა, — მალღისაგან, — და ასე ბოლო მოუღუბელი იყო იმისი სანიკარი, იმისი ტანჯუა, იმისი წამება; ამისთანავე სტდობდა სხლსა, კარსა, უწუდობდა ცოლშული მშიერი, წუუტკალი; დავის დეკნით მუხლებში ქარი უჩნდობდა და იმდენი შეეღა მე და თქმუნ, (მანტო თქმუნსას ან ვიტყვ) რამდენს თავიღ უნაკვალეობა და საუგუნო სამარეს მისცემია; რამდენს უსამართლოებით გუღს მოხუღს და სასოება წარკუთიღს, თავისი ამ ქმუნად მომეჩინი უგმია. — ამ სუსტს ქმნილებასედა, ამდენის მიწერ-მოწერით შემდგარს სამსჯარომი ისეთი საქმე იმოდენის სიგრცისა, რომ ერთი ურემიღ ძლივს მორკვია. ამას რატომ აღარ ვიტყვთ, იმ მტარვალს მოწინააღმდეგეს, თავისის ძლიერის ლაშქრით განმარტუჭმბულს, ამ ოცის და ოც და ათის წლის განმავლობაში, უოღია წართმეული, მოტარებული მამული და სიცილით უუუტკობა სუსტის ქმნილების, ტანჯვთ მოქმედებისათვს. — მაგრამ, ოჭ განტება! სად წაუგა განტებას კაცი! სინარულსაცა აქმს ბოლო, შწუნარებასაცა; ტანჯუნსაცა და სიამ მოგუნებასაცა; ხემოთ რომ მოგასხეუთ ბატონო რედაკტორო, დრო ახლა სხუა არის მეოქი, აი, ამასედა მოსვიტანე; ახლა ისეთი დროა, ამ დროში ისეთი ემარული კატები გამოჩნდნენ, მთავრობაც დროს მისეღვთ ისე შე-

იტყუა, ისე განკითხა, ისე გაკეთდა, რომ შეიტყუა
 გაქცევის ფასი, მიიბიან წინ რაც შეუძლიანთ. — ვინ
 მოიფიქრებდა, მთავრობას ისეთს რასმეს დაწესებდა, ისეთ
 უმაწვლ კატებს დააღუენდა ამ დაწესებაში, რომელიცა
 ურმით სატარებულს ერთ საგანსკედ საქმეს, იმ საქმეს,
 რომელიცა შეიცავდა რამდენიმე ას, თუ ათას ფურცელს.
 მრთელს ოც და ოც; და ათს წელიწადს; ორმოც, თუ
 ორმოცდა ათს წელიწადს მომდინარეს, მოუღებდა ბო-
 ლოს რამდენსაჲ მინუტში. იქნება ვერ მიხვდით ბატონო
 რედაქტორო, რომელს დაწესებასკედ მოგახსენებთ; მე ვამბობ
 რომ ოცდასამი წელიწადი უწოდებენ, იმათის კნით (გამო-
 ჟენის) შეუქვის კომისიისაჲ; ამ კომისიისებმა ისეთი
 საქმე მოახდინეს, და ახდენენ, რომელნიცა გადამატებინ,
 ურველს კანონიერებით კეთილმდგომარეობას; რამდენი
 სული იხსნება ტანჯვისგან, დაკისკან, წამებისგან. მე
 მინდა ბატონო რედაქტორო მოგვუხატო, ერთ ამ
 კომისიისათვისკედ, რომელიცა ასეთის კეთილშობილუ-
 რის მოქმედებით აღასრულებს თავის მოვალეობას, რომ
 გოცნე შეშენის ამ წინ გაქცევის დროს; ეს კომისიის
 განლაგსთ შეიძლება, რომლის თავი ანუ ესთქმასთ თანხის
 ანის, რომელი გოთხდა ან ვიცი, ან რა წოდება მიეცე,
 მოდი და გვარის ნაწილად ვინმანათ ასე ბ. შეიძლება
 კაცმა შორს დამნახჭელმა ნახოს და ან შენიშნოს რა-
 ლად რამ კეთილშობილური და მაღალი გრძნობა? იმისის
 მოქმედებითგან, იმისის სახითგან, იმისის საქმის წარმო-
 ებითგან, გამომეტყველებს რაღაც რამ დიდებულად; აი
 ის უმაწვლი კაცი, აი ის ნიშუში, რომელიცა მიიბიან კა-

ცობრიობის წარმატების გზასეჲ უკან მოუხედვათ; ის არ უფურებს არც დიდს, არც დიდის ქანების პატრონებს, არც დიდის სახისხეობის მექონეთ; მხოლოდ სოკჯეჲ გადახედვს თავისაკით უმაწულებს და სახის მეტუჲელებით ანიშნებს, ანა თუ გსურთ კაცობრიობისათჳს კეთილი რამ, მომადიეთა! საქმის წარმატებაში, ბეჲრი რამ გომიგური შევითხეჲები მოხდება ხოლმე; ამას გარდა, საქმის წარმოებას მოსდევს ბეჲრი შეჭირება; დიდი სულგბქელი კაცი უნდა იყოს, რომ აიტანოს ის, რაც მოხდება ხოლმე; ამ დროს გამოკლებს სტენასეჲ იმისთანა პირები, რომ სოკი მსაჯული ძნელად გაუძლებს იმათ მოქმედებას და გუჲს მოსული მოჭეუტება წერომას, ტუჲქსას, ურდიას; არა, ეს ჩუტნი ბ. ყოკელსაჲე იმენს მშჯდობასათ, სიწუნარით, სულგბქელებით; და იმაზეჲ მეტი რაღა იქნება, რომ მხოლოდ უჭირავს მხარე დანაგრულის ძარბაღის პირისა; ეს იყო ხელა მოგასსენე, ბეჲრი გომიგური რამ მოხდება სოკჯეჲე მეოქი. — მე შინდა ადგი წერო ერთი რჩიოდე სტენა, რომლის მსახეული თჳთან მე განდგავარ; ამ აღწერიტგან დანახავ კიდეჲ ერთს კაცობრიობის ნაკულუჲეკანებას; კაცობრიობის სისუსტეს; აქედან დანახავთ, თუ რგორ იმდაბლებს თავს ის შესანიშნავი პირი, იმ ქონების პატრონი და თჳთქმის იმდიდრისა, რომელიც უნდა აჩუტნებდეს მაგალითს თავის თანა მოძმეთა, და რჩიოდე დღის მიწისათჳს ივიწყებს ყოკელს პატროსნებასა. — მოდი ბატონო რედაგტორა, თუ თქუტნი ნებაც გახლდებათ, ცოტას ხანს დრო გაატარეთ სასოჲელას ოკატრში; რა არის რამ სულ

დიდებულს რაზმის სტენებს არა ხედავდით, არც რაღაც არ მოგებოდნენ; ზოგჯერ სოფლიური თეატრის მოსწონნი. აი სოფლიურის თეატრის სტენა: სოფლიური სახელი ბოძებით, ზინდაზინ ბუნარი ანთებული, რადგანც რეპრეზენტის თეატრს, აქეთა და იქით ბუნარისა დგას რა რკინის კრატი, ზედ და ქვეშ აწევს ასანხანის დროის დგან დაწეული საქმეები, დაუთლებული დიდის ხნისაგან, შუაში სტრალი საწერ კაღით, რომელს უსხედან, ჯერ ჩუქნი ზატეცემული შემოთ აღწერილი კეთილი მსახური, და იმისი მწერნი. ერთს მხარეზედ კუთხეში დგას დიდი გოდორი ხორბლით საესე და ზედ ფიტრებათა გაწეობილი, რომელზედაც აწევს ზღანები, მეორე მხარეზედ აწევს ლედი, ჯამბანა, სახნისი და საკვირი; ჭკრში ნიბები, ფიწლები, რთითობი და სხ. საათი არის, დიდის მათე, შემოდის მამასახლისი წაღთჴადა.

ბ. — მამასახლისო?

— ბატონო შეი ჭირიმე.

— არავინ მოხანს ჯერ?

— რა მოკახსენოთ შეი ჭირიმე, ჯერ არავინ.

— დმეტრო დიდებულო! რა უბედურება! ავი დაუსნიხე, რომ ცხრა საათზედ უნდა შეურილიყვნენ. ასე დასუდეკობა გაგონიდა!

ერთი მწევრთაგანი. — დაუდეკნელები არიან და, რას უყუბებთ, ჩუქნი ჩუქნი ვალი შევასრულეთ.

ბ. — ჩუქნი ვალი შევასრულეთო! განა ჩუქნი ვალის შესრულება ის არის, რომ საქმე გავათათ ისე, რომ უკმაყოფილონი დაკრჩხენ? ჩუქნი ვალი ის არის, სადაც

მივიდეთ, რაც საქმეს სჯა დაუწყოთ, რასაც კელი მოკვიდეთ, მშვიდობიანობა ხამოვაცდეთ, კაცობრიობა მშვიდობიანს გზასედ დაჟეენოთ. ეს ჩქუწნი გომშინიანც, იმისათეს აჩ არის დაწესებული; ან თუთან ჩქუწნ რანი ვარო, იმისათეს არა ვართ დადგენილები?

ერთი მწევერთაგანი.— თქუწნი ნუბას.

ბ.— მამასხლისო! ეგ შუბლი როგორდაც გატეხილს მიგოგავს, გეტუობა ხხუბი მოგსვლიან. ეგ არ არის ჩემო ძმაო კარგი.

მამასხლისო.— მე ყოველთეს ხხუბში კახლავარ, შვი ჭირიმიე. გუშინ თქუწნ რომ მიბძნეთ, კაცები წამესხა გაღმა ნიზიანი და ხარუბიანა, ვისთანაც მიველ შენი ჭირიმიე, ეველგან ერთი ხხუბი და ვაღმავალი გადამხდა. ერთი შაგინებს, მეორე მარტყავს, ასე მეუბნებიან ერთი ეგლა გუჟაღდა. თუ მადლა სიტყუა ვსთქვ და, ამიოი მემუჟრებიან, ნაცვლობითან გადატაგლებოთ, თითქო ნაცვლობით, ბრლოდის გოშეები დამედგას.

ბ.— ღმერთო, როდის მოვა ჩქუწნი ხალხი ჭეუასედ! ბიჭო, თითქო თქუწნც კაცები ხართ, ღმერთს ჭეუა მოა უცია, გონება, ნიჭი. რა ღმერთი გაგწეორომიათ, თქუწნს მეზობლებს ნემტებს მაინც მიხედეთ, რა კაცურათ იქტუვიან. ან სახლი სახლს მიგოგავთ, ან კარი კარს, ან ქტევა ან წრდილობა.

მამასხლისო.— ეჭ, ბატონო შვი ჭირიმიე, მაგას რას ბძნებთ ღმერთი გადაეკრძელებთ, ვინ გუჟანდის, რომ კაცურათ ძოვიქტეთ, მდივანბუკის სამსახურს მოვრჩებით ნახალნიკი გეზატყავს; ნახალნიკს მოვრჩებით, ბატონი

ტყავს გვაძრებს, სადა გვაქვს იმდენი დრო, ჩქარის თას ვისთვის ვიფიქროთ — სულ ბეგარა და ბეგარა. ზეგვის ტყავი გადაწვლილი გვაქვს.

ბ. — კარგი თუ ღმერთი გწამს, ბევრს ნუ ღაზაწაკობ. ზარეთ შიდა და თუ საჭირო საქმე იქნება მოგაკითხავო. (მამასახლისი გადის. ბ. ამოიხრებს, და ერთს შევერთავანს მიუბრუნდება.) ჭეშმარიტად, რასაც ეს ნაწილი ღაზაწაკობს, ზოგი მართალია. სეკლით გული სასწავლო მქონდა და უფრო დამისუკდინა.

(შემოდის ერთი თავადთავანი, სახელად ი. ქართულის კახით) ბატონები ადღეკტელა ღმერთმა, მტონის ცოტათი დაუკვიანეთ.

ბ. — რა გაწეობა, თუმცა კანონი არ გვიწერს მოგიცადოთ, მაგრამ ამ შემთხვევაშიც ზატოვს გცემთ, ამ პირადით ვი, რომ მშვიდობიანად მოვიგდეთ. ერთი დღის მიწისათვის, არა დიან უგმაყოფილობა ჩამოგარდეს.

თავადი ი. — გადადგომელა ღმერთმა, ერთი დღიური ზოგი ერთი მიწა ერთს გომელს შეინახავს. ან ჩემი საკუთარება რაგორ დაკარგო. გუშინდელი ს. — ის არ იყო, ნაკლავიდან წილი მაქვს. ახა ვინ მისცა იმას იქ წილი. აი, ჭკობით ხალხს, სოფელს, ჯაჭარ და სხარებასკედ და ვიფიქრებ თუნდა, რომ იმას იქ წილი არა აქვს, თქვენნი რისხვა არა მქონდეს....

ბ. — ენაზო ი. ჯერ ერთი ეს უნდა გითხროთ, ახლას იმ თქვენს ნაკლავსკედ რა გვარობს?

ი. — რა გვარობს? არაფერი. ჯარები განჯავთ შენი ჭიბნი და იმ ჯარებე ქვეშ ქვეში ჭეჩია ბლომით.

ბ. — (ღიმილით.) ჯაგებისათვის იტყვენ თავს რაღა? სხვა ხომ არაფერი?

ი. — იმ ჯაგებით ვენახს შევლობავ; მოსტრინს ვინმე და, ფას გადავანდევინებ. ჩემ საკუთრებაზედ, რაგორ არ ვილაშაწავო. იმისი არ იყოს, აი იმ ბებრის დ. კამხატა კითვან მოსულისა. რამ იძახის, მეც წილი მაქვსო.

ბ. — ახა ეგ რა საკადრისია, სხვის საქმეში თქვენს რათ ერევიო, — ის ხომ თქვენსგან არ ითხოვს წილსა.

ი. — ეგ კი მართალია შენი ჭირიმი, რა ჩემი საქმეა!... (დაჩუმდება).

(შეზღვეს კ.) უმწველებს გაუმარჯოს. უკაცრავათ თქვენსნი ჭირიმი, ჩემი ბრალი არ არის. ეს ჩემი საათი სახა გვრველის კელკენებით არის გაკეთებული. ქალაქში რაღა ვარ, ისე სწორეთ დადის მისხალსავიო, თითქო ხრახნა-მეტრი არისო და რაღა სოფლად გამოვალ, რაღაც ღმერთი გაუწვრება და შეიშლება ხოლმე. აი ბატონო, ახლა სწორეთ შეშვე საათსედა დგას, ცაში ვიფურები და, და სწვევდა ჩემს სალოცავსა, შუა დღე კი არის.

ბ. — მე მგონია ეგ ჭაერის ბრალი უნდა იყოს. (ქვეშა ჭქმში იცინის.) ტფილისში ცოტა ნაკლები ჭაერი განლაგო, მოკესხენებთ ნაკლები ჭაერი, ისინი არ უშლის აგრე რიკათ მსვლელობას; აქ, მომატებული ჭაერია, და ეს მომატებული ჭაერის ბრალია. მაინც არა უშავსრა, მე არ განლაგართ უმეოფილოთ. (დაბმანდით.)

(გ. ვადება ჰლანის ყუთსედა, ი. კუთხეში ჰატარა გოლორია იმასედა.)

ბ. — ახლა რას ბძანებთ? იმ ნახალარისას, ს — სნი, იძახ

ხიან, ვითომც იმათი იყოს.

გ.—მზაკს როგორ მოგახსენებენ ბატონებო; ჯერ ეს ცხადი დამტკიცება, რომ შე შემიღობინებია; მეორე ესა, რომ კაციც დამიუენებია და შესამედაც ეს, რომ აი ჩემი გლახატები, ჭკითხეთ, ისინიც მოგახსენებენ. რომ სწორეთ ჩემია.

ბ.—(დამიდით) ეკ რომ შეგიღობინებიათ, დიდი ანა ანისრა; შეკედლეთ სხვისაც შეკედლათ, ძალით, მძლავრ-
ლობით; კაცი რომ მოგიუენებიათ, ანც ეკ ანი საბუიათ შემოხატანი, ჩემს გლეხებს ჭკითხეთა და, მოგესხენებათ იქმუნის გლეხების ფიცი ან შეიწუნარება, (ამ ღაზანა-
კში შემოდის ერთი მოხრქო, ტანდაბალი კაცი, უელსელ თუორი უბადასი ახუეკია, თეთრ წინაღობიან ფეხსედ ქოშები აცვია, მათრახი წინ სატეელსედა ჭკიღია, ქუდი ცაღის თუაღისკენ ჩამოფხატული აქუს. ეს ანის სსხელათ ზ.)

ზ.—(რომ შემოვა ქუდს იხდის და ცაღი თვალი გას მოუხნდეს, რომ დახუჭული აქუს.) იაკორ ნიკოლაინს გაუმარჯოს?

თ.—აჭ, ღმერ იმა გაგიმარჯოს! დაბმანდი ა!

ყ.—გიანხლებით, შენი ჭირიმე.

ბ.—რას იტყვ ახალს.

ფ.—განა ან მოგესხენებათ შენა ჭირიმე. აი იმისა თუზს გიანხდით!... გუშინაც რომ მოგახსენებდით!...

ბ.—ან ვიცი, ან მახსოვს, რასედ?

ფ.—აი, იმ წულისათუზს; წყალს რომ ან მანებებენ!...

ბ.—ჭო, ვიცი, ვიცი.

ფ.—ანა, გიორგი ნიკოლაინ, კი ანა ვჩივი.... ისე...

ისე რადა!... ხომ მოგეხსენებათ'... უწულო ვენახები
ხმება.

ბ.—ახლა მაგასევე ლაშაჩაის დრო არ არის; წაგოთ
მამულის პატრონებს კიდევ მოაგული, ამათი საქმე უნდა
დავახლოვო და ხუთად მოხდინოთ. თქვენნი საქმეების
გახსრევა ხუთად იქნება.

ზ.—ხუთად... კარგი შენი ჭირობე. (თავს უკრამს და
როგამოდის, თავისთვის მიილაშაჩაობა.) ხუთად!... ხუთად!..

გ.—დახს, ბატონო იმასევე მოგახსენებდით, ის ვენახი
თუ წელიწადი მეტი გახლავთ მე მიჭირავს. (მიუბრუნდება
ბ.) ასე არ არის? აი თუნდა ამასაც ჰკითხოთ,
ამ ჩემს სახლის კაცს.

ბ.—აი, ბატონო მოვიდნენ თქვენნი მონაწილეებიც და
გავსინჯავთ საქმეს.

(მთისმის გარეთგან ყვრილის ხმა, დაბრუნდება ზ. და
შემოვა იმათთანაჲ.)

ზ.—აგორ ნიკაძაინ! გიორგი ნიკაძაინ!... ხუთად
რა დროს გახლავთ, როგორ გვიბძანებთ!...

ბ.—ხუთად დილითა მეტეი.

ზ.—დილით! ჭო!... კარგი თქვენნი ჭირობეო, დილით
თარ, ვერ გაკვირებ; მაშ დილით გახლდებიო!... მაგრამ
წყაღიკი, თქვენნი ჭირობე, წყალი არ დაგვიწყდეთ!...

ბ.—ჭო, კარგი, კარგი, ხუთად დილით!...

ზ.—გი არა ვხივო!... ისე რედა!... მაშ მშჯღობით!...
(გადის და მიილაშაჩაობა.) ხუთად დილით!... ხუთად დი-
ლით!...

ბ.—გნაწო ი. თქვენნი რამ თუას ბძანებულ იყავით

ჩემს ალავს, რას იქმნადით; აბა ერთი მიბძანეთ, რა ვქნა მაშინ, წოდესაც რომ შენ იმხინ ამდენი მოხაწილუობა მაქვს, ეს იმხინს ამდენი, ის იმხინს იმდენი და კელშივი საბუთები არა გიჭირავთ რა; ამ შემთხვევაში, მე უნდა ვიმოქმედო ისე, როგორც ჩემი ვალი მამა ხილავს.

გ. — ეგ ხომ რასაკვრეულია აგრე გახლავით, მაგრამ შეკო შექექვსედი მაქვს და, აი თუნდა ჩემს გაცებსა ჭკიონეთ!... ისინი მოგახსენებენ, მე არას ვიტყვ!.. თუნდა ჭყარბიჯად, სხსარებასეც დასაფიცეთ!...

ბ. — (დილილი...) უკვლავს შევიტყობთ; თქვენს ნუ გუნავლებათ; თქვენსას ვგითხვავთ, თუ სხსას, ეგ ჩვენს თუთან ვიცით.

ი. — რასაკვრეულია, თქვენ უკეთ მოგახსენებთ!... მამა გრამ... მამა... (სიტუქვას განწუქვითიებენ. გარეთგან გიდეკ მოხისმის უკრელის ხმა. დაბრუნდება ს. და შემოვა ამათთანაკე.)

ზ. — იაკობ ნიკოლაიბ!... იაკობ ნიკოლაიბ!... დამავიწყდა!... დილით რამდენ საათსეც გიანჯლოთ?...

ბ. — ცხრა საათსეც!... ხუალ, დილით, ცხრა საათსეც. გესმისთ!

ზ. — დიას, ახლავი შესმის. (თავისთვს) ხუალ, დილით, ცხრა საათსეც. (მადლა) მაგრამ თქვენნი ჭირიბე ჩემი წყალივი არ დაგვიწყდეთ. ჩემს მზემევი, არა კირივი! ისე რადა... ისე...

(ზ. რომ გავა, შემოვლენ გ. ნ. და ა.)

ერთობ ახლათ მოსულები. უმარჯულებს გაუმარჯოთ!

ბ. და იქ მსხდომნი. — აჲ, გაგომარჯვოთ; დაბძანდით!

(ბ. სტოლს მიუჯდება; დაუწერავი ქაღალდი წინ უჭევს, კალამი კელში უჭირავს, ეს ახლად შემოსულები კრატოსედ გვერდით მოუსხდებიან.)

ბ. — აბა ბატონებო! ახლავი უნდა დავიწყოთ; და ყველამ თავ თავისი თქუანს!..

გ. — თუ შეიძლებაოდე, ორიოდენი კიდევ გასლანან და ისინიც მოვიდნენ. ბარემ იმათაც მოუტადლოთ.

ბ. — ბატონო და, რამ არ მოდიან! ორიოდენიც არიან და ათიოდენიც, მაგრამ რამ ვერ არა სჩანან!

ი. — თქუენნი ჭირიშეთ, გთხოვო, რამ... (სიტყუას აწუკტიანებს.)

(კარედან მოისმის კიდევ უვრდლის ხმა, დაბრუნდება
ზ. და რა შემოვა ამათთანავე.)

ზ. იაგოზ ნიკოლაინ!... გიორგი ნიკოლაინ!... ფუ! დაშაიწვდა, ვერა გკითხეთ! გუჟარებიც მოვიტანო?...

ბ. — დიხს გუჟარებიც მოიტანე!...

ზ. — წულის გუჟარაცა რადა?...

ბ. — დიხს, წულის გუჟარაცა!... სჟალ, დილით, ცხრა საათზედ და გუჟარებიც თან მოიტანეთ.

ზ. მამ მშდლობით!.. ახლავი მესმის!... (გადის და მიილანაჩაკება) სჟალ, დილით, ცხრა საათზედ და გუჟარებიც თან!.. მესმის!...

გ. — აი, ბატონებო! კარგათ მოგესვენებათ ოცი წელიწადი მეტი არის, ჩჟენი დავა მოშდინარეობს სუდში; კვინდოდა გავერბილევიყვით, მაგრამ უთანხმობამ ისეთი საქმე მოგზხდინა, რამ ამ ოცს წელიწადს არ იქნა

ჩუბნი სქემეს ბოლო ვერ მოელო. დღეს ერთი საათის განმავლობაში, ერთმა კანდმა შელანმა უნდა გადაწყვიტოს ამ ოცნის წლის სქემე. ის იქნება მოსწონი, ისე მშადობიანათ დავაბოლოოთ, ისეთის სიუჟეტულით, რომ თუთან ჩუბნი მშადობის მოეუარე მსჯუელი დაცვრჩეს მადრიელი. და თუკინშე შემოურეკეს მყოფთის ამტეს ქუბას, მაშინ ის იქნება ბოროტი კაცი.

ნ. ჭეშმარიტი სიტუტა ანის და ჩემის მხრივ, უოკელს დონის-ძიებით ვეცდები სიუჟეტულით და ერთობით გათავადეს ჩუბნი მამულების სქემე. უველანი სია გუდილის შულები ვართ. მამულს ზურგზედ ანკინ ატევიდეებს და არ გაკვატანენ თან. დმერთმა შეარტხნოს ერთი და ორი დღის მიწა, თუ რომ არ ატეხა ჩუბნიში შოფოთი იმ... (სიტუტას გაწვევებებენ. შემობრუნდება ისეც ზ.)

ზ. — უკაცრავათ თქუბნი ჭიბიშე იაგარ ნიკოლაინი!.. ემანდ კუთხეში მათრახი დამავიწედა. (თავისთვს.) ხუბლ, დილით, ცხრა საათზედ და გუჯართით. ახლავი არ დამავიწედა. (მალდა) მშადობით ბანდებოდეთ, იაგარ ნიკოლაინი!... (დაბლა ხმით) მაგრამ, წყალიკი თქუბნი ჭიბიშე, არ დავაკვირდეთ... კი არა კიბივი... არა... ისე... რადა... ხომ მოკესხენებათ....

ბ. — ჭო, კარგი, ხუბლ!...

(ეს რომ გავა, ამ დროს კარებს მოადგება ერთი ჩაოლას ცხენოსანი მწკანე ზალტო აცვიან, ზედ ქამარი მოჭერილი აქუს, თავზედ ჩერქეზული შავი ბანჯა დელებიანი ქუდი ხურავს, მოხუცებაში ანის შესული,

ეუბრებში ხანხები უკვია, ცხენს აქეთა და იქით რძი თეთრი დიდი ტილღს ტომრები ჭკიდა ბზით სავსე. ქაქი ბატი წინ ტახტსედე უკიდა და შკლიდა ბატიც ცხენს უკან ჩამოკიდებუდი. ბატები ყიუნიებენ, უკან ერთა დაბალი გლეხკაცი მოსდევს, რომელიცა ქლივს ჩამოსვას თავის ბატონს ცხენითგან. ამ ხანდათ მოსუღს ჭკვან ე.

ე. (რძა შედის, თავს უკრავს ოთხ გუთხივ. შუაში დადგება.) მკონია დავიგვიანე.

ბ. არა უშავსრა. მაინც ჯერ საქმე არ დაგვიწყვიან. ვაპირობთ გი.

ე.—(აქეთ იქით იუუბრება და თავისოჯს.) ის ავანსავი ჯერ აქ არ არის!....

ბ.—(ხელთ ანიშნებს და ე. ჩამოჯდება გუთანხედ, რომელიცა გდა გუთხეში.) კნიაზო! თქვენ მერამდენე მონაწილეობა გაქვსთ ამ სოფელში?

ე.—(უერს მიუშეკრს.) რა? ვერ გავიგე!.... ცოტა უერს მაგღა!.... ცოტა მაღლა მიბძანევით!...

ბ.—(მაღლა). თქვენ მერამდენე მონაწილეობა გაქვსთ ამ სოფელში მეტი?...

ე.— ვერ გავიგე?....

ერთი იქ მსხდომთავანი. (ყვირლით შიგ უუბრებში.) თქვენ მე...რა...მდე...ნე... ზო...ნა...წი...ლეო...ბა გაქვსთა?...

ე.—მე? (ჭო!... ტბისში გახლდით!... იქიდან მოკდი ვარ!...

(უგელანი იცინიან.)

ბ.—(თავისოჯს.) რა ვქნა, როგორ შევატყობინო. (ერთს მწკრთავანს.) ერთი ჭკითხე თუ ღმერთი გრწამს, მერამ-

დენე მონაწილეობა გაქვს, ან რა საბუთი უჭირავს!...

ერთი მწკრობიანი. (შიგ ყურებში.) მე..რა..მდენე, წილი გაქვს?...

ე—სამიოდე ბატო მამყავს!... ამის მეტი ვერა ვიშოვნი რა!... რა არ მანუბებენ!... რაღაც ჭკობი შეუტყვიათ, ბატონ-უმობა. აღარ იქნება!....და....

(უკვლანი იტინიან, თვან ე—ც, იტინის.)

ბ.—მოდე და ხელა, განწყეთ რამე ამათში.

ე.—ერთი გაცის მეტი გლეხ-გაცი არა მყავს, ის შესჩეკებულნიც აი თან დამდექს!... ერთი შვილი ჭყავს, ბატონო და, რომ არას მიჭკრებს!... იმ დღეს დავსაქმე, ხვალ დილით ადრინა წადი მეოქი, არ მიდიოდა, ფეხ შიშველად ვარო. ჩემთვის რაღაც დავსაქმე ფეხ შიშველად, არის და რაღაც თავიანთების მუშაობენ და, მამინ სულ ერთია!... ის წვეული დილა ადრინა წამამდგარიყო, ჩემი ჩემები ჩაცეო და ისე წასულეყო. სამი დღე შინ დავრჩი, ახა ფეხ შიშველი სად წავიდოდი!... გუშინ იმიო სათვის არ განლდით შემომიჯნაყედ!...ხომ არა უშავსრა!...

(უკვლანი ხარხარებენ, გარდა ბ—ისა.)

ახა ბატონო რედაქტორო, როგორ მოგწონთ ეს სოფლიური სტენები!... ჭა, დიდი საქმე არ არის და დიდი საქმე, რომ კაცმა ამისთანა ჯურა ხალხს სულგრძეალებით უეუროს, და ამისთანა ჭრედაძეებში მშვიდობიანობა ჩამოკადოს. ეს რა არის, ეს სტენები ბატონია იმ სტენებთან, რომელსაც გინობთ შემდგომს წიგნში, იმ მეორე წიგნში ჩემგნით მოწერილში ნახავ იმისთანა მოქმედო პირთ, იმისთანა ბრძოლას, დატაკებას, რომ

ძნელათ მოსაფიქრებელია და, თქვენს და გგონიათ, ეს ჩვენნი ბ. ერთის სხვის შეტყუებით, სულ ერთიან დაშლის ხელში და როგორც ცეცხლს წყალი დასხა, ისე ჩააქროფს ხელში შოთის და ყველანი იშლებიან სიყუარულით. ის სცენები და ის მოქმედება მოხდეს, ამ სცენებს, რომელიც ახლა აღვიწერე. — ჯერ ეს იგმარეთ ბატონო რედაქტორო და ნუ დაივიწყებთ, თქვენის ყურნალის კეთილ დღეობის მსურველს, ცარიელის მიწების მებატონეს, ოტია თავმჯდვარაძეს.

ოკტომბრის 25-ს.

ს. ბ.

(უძღვნი დედაჩემს.)

გავუენა დედაკაცებისა მეცნიერების წარმატებასუდ
(1.) სიტუტა თქმული გ. ტ. ბოკლისაგან (2.) კოროლის
ინსტიტუტში 19 მარტს 1858 წ.

გავუენა დედაკაცებისა მეცნიერების წარმატებასუდ—აი
საკანი, რომელსუდაც მსურს მოკლესაშარკათ, საგანი რომ
მელიც ეკუთვნის სასიამოვნო კითხვების რიცხვს, რომელიც
შეიძლება წინადადოთ საუჭარულს სმენულების კრებას.—

(1.) ამ დროში, რომესაც დედაკაცებს უჭირავსთ ჩქრ-
ნში მონებრივი მდგომარეობა, რომესაც ჩქრს ვსტხოვ-
რებთ იმ კარდასაკად დროში, რომესაც დედაკაცები უნდა
გაიანასწორდნენ მამაკაცებთან სამართალში, ჩქრს და-
ვინახეთ სასარგებლოთ გავატნოთ ქართული საზოგადო-
ება ამ საქმესენო მედროე ფილოსოფოსის აზრს.

(2.) ისტორიკოსი ბოკლი დაიბადა 24 ნოემბერს
1822 წ. აიაში, კენტის დრაფსტოში. იყო შუღი ღო-
ნდონის მდიდარის ვაჭრისა. 14 წლისამ დაანება თავი
სურვილით სხლას თავი და შინ განაკრძელა განათლება.
18 წლისამ დაიწყო «ანგლიის განათლების ისტორიის»
წერა და მხოლოთ 1857 წ. შეუდგა იმის ქმრენათ გა-
მოცემას. ოთხ წელიწადს შემდეგ ესე იგი 1861 წ.

მართლაც, ეს საგანი არა თუ მხოლოდ სასიამოვნოა, არამედ ძნელ საჭიროც. როდესაც ჩვენ ვხედავთ, როგორც შეცნირებამ განათლა კაცობრიობა, როგორც ყოველს ხალხის მოძრაობის და გაშლის ნაბიჯს უხედავად წინაუძღვდა შესაფერი ნაბიჯი; იმათ ცოდნაში, როდესაც ამას და გარდა ჩვენ ვატყობთ, რომ დედაკაცებო მოიბოკებენ ყოველს უამს მომატებულს და მომატებულს გაკლენას (ფაქტი ჭეშმარიტი), მაშინ ჩვენს ოთხ ხელს დიდათ საჭირო საქმედ ვეცანათ განვარდნით შესახვედრობა დედაკაცების გაკლენას და ჩვენის შეცნირების შორის. — ყოველის მხრით, ყოველს საზოგადო გამოჩინებაში, შჯების აღსრულაში, ლიტერატურის ტონში და მიმართულებაში, ფორმებში და ცხოვრების ჩვეულებაში, ვიტყვ მომატებულათ, თვთ რჯულის მღებულობის მიხედვებაში, სტატუტების წიგნების ისტორიაში, მსაჯულების

დაბეჭდა იმისი თხზულების მეორე ნაწილი. 1860 წ. პირველს და მეორეს ტომის გამოცემის საშუალებაში მოგჭდა იმისი დიდათ საყურადღებო დედა. ამ შემთხვევამ ისე იმოქმედა ბოკალზედ, რომ ძლივს გაათავა შესავალი თავის გამარჯულის შრომისა, იგრძნო ისეთი ფიზიკური დაღაღვა რომ წავიდა დამასკში სიმრთელის მოსახლეობათ. აქ 51 მაისს 1862 წ. მოგჭდა საოფლით. ბოკლის მნიშვნელობასე ისტორიაში და რა საფუძვლიანი ცუდილება მოახდინა ამ საგანში ჩვენ გაკშინჯამთ «ანგლისის განათლების ისტორიის» განხილვაში, რომელსედაც გააქმნა გასძმასკა დაიწყოთ შრომა.

განხიებაში, ჩვენ ვხედავთ მრავალს დამტკიცებას, რომ დედაგატობი თუმცა წყნარათ და ხარისხეულათ წინ ახწევენ, მაგრამ შეუქნებელი იზურობენ თავიანთჯს მღვთმარობას, შეუთანხმარებლათ უწინდელზედ მადლად. — ეს არის ერთი იმ მრავალთ განსაკუთრებუთაგანი, რომელთა სწავლებენ ახალს განათლებას და ამტკიცებენ რამდენათ მომტკებულათ განათლებული ახალი ხალხი ნამდვილათ ერჩევა იმ ხალხზედ, რომელთა იყო ადევანებულთი წარსულ დროში. — წარსულის დროს სხელეოვან ხალხებს ეჭირათ დედაგატობი სეპარაციით მღვთმარობაში. — ბრწყინვალე და მტკიცე ძეგლი რომის იმპერიისა, პატრიარქისა სხეულისა, ნანდერძები რომისაგან თავის შთამომავლობისათჳს — ეს არის რომის სამართალი, ვრცელი და განუზღვრელი სისტემა, დამუშავებული უნაკლულად ხელეოვნებისაგან წყარო, რომლისაგანაც ჩვენს ამოვივსეთ წმინდა და ვრცელი მიმხრობილება ჩვენის სამოქალაქო სამართლისა. —

მაგრამ რომის სამეფომ, რომელმაც (გარდა მისი დიდს თანამედროვე მნიშვნელობაზედ ფრანციაში და გერმანიაში) მისცა უკეთესი განაკეთები ჩვენს განათლებულს სამართლის მტოდნეთ, რომელმაც მისცა უწინდელთ იურისტებში ბროკტენს, და ახლანდელეებში სომმერს, კარტვიქს, მანდვალს და სტაუერს შეძლება მოეწოდებინათ სხსტივი რჯულები ჩვენს საქონლის წინაპარებისა და შეუთარდებინათ ტლანქი დაწეობილება ძველს ჩვენელების სამართლისა. — ახლანდელ ცხოვრების მოთხოვნილებასთან ეს დაუტკნობელი მაგალითი კაცობრიობის სიბრძნისაგან

სსჩავდებს ისეთი მკაცრი უსამართლობით დედაკაცების წინაშე, რომ ნამდვილად აშართლებს ერთის უდიდესის მწერალის სიტყვებს (ამ სამართლის საგანზე), რომელიც ამბობს, რომ იგი უუურებს დედაკაცებს როგორცაა თავი ნიუთონს და აზნა ჰიკსს.

აი საღამოსინ დედაკაცები იყვნენ მოსზობილი უკუდას სამართალს და დაზურბობილი თავიანთ ამყების და უფლობის მოყვარე ბმანებლებისგან.—რაც შეეება მუცრეს დიდს ძველს ხალხს, ჩუჭნ მხოლოდ უნდა განვიხილოთ ძველები ძველის საბერძნეთის ლიტერატურისა და ვნახეთ რა ნაინის ჩინებული ტონით, რა ნაინის აუღმყოფელის და გქლიანა თავილით, ეს გონიერი და გამჭრიახი ხალხი შეეხებოდა დედაკაცებს.

მის მკვირავს, რომ ფასი დედალი მათთვის, როგორც მკობრებისთვის, ბერძნები უუურებდნენ მათ როგორც სათამაშებს.—დასამტვიცებლათ ამისა, რომ ცოტას მონაწილეობას მიიღებდნენ დედაკაცები საბერძნეთის განათლების გაშლასში, შეიძლება მოიუწიანთ განსაკვრველი ფაქტი, რომ იმათმა გავლენამ, თუმა შევრაცხმა მიადწია უმადეს თავის ხარისხს აზა აღფრავებულ ეზოქებში და აზა საბერძნეთის განათლებულ ქუჭუნებში.

ახალ ევროპაში დედაკაცების გავლენა და განათლების გავრცელება იყვნენ თითქმის თან შესომილი, მიდიოდნენ წინ თითქმის ერთგვარის სისწრაფით.—მაგრამ თუ თქუჭნ შეათანხმებთ საბერძნეთის ცხოვრების გომერის სურათს გამონატრულებასთან ჰლატონში და მის მეთანდა როკებლებში, გაჭკვირდებით სრულიად მათ მოპირდაპირე

მდგომარეობით. — ჰლატონს და გომერს შუა, აღრიცხვით, გაიარა ოთხსის წლის პერიოდმა, რომლის მდომარეობაში ბერძნებმა ქმნეს მრავალ შესანიშნავი წარმატებები ცხოვრების მეცნიერებაში და მრავალ შთამომარებაში ხედიოთქსა და პრაქტიკულის მეცნიერებისა; მაგრამ ჩუენ ვხედავთ, რომ დედაგატებს ანამც თუ ჰქონდათ თავიანთი წილი ამ მდომარებაში, ანამედ, ამის წინააღმდეგ, საზოგადოების მდგომარეობაში, რომელსაც გამოსატყავს ჰლატონი და მისი მუანადრეკეუელი. ნამდვლათ სჩანს, რომ დედაგატებმა დაიწიეს უკან, რადგანაც იმათი გაგუენა ამ პერიოდში იყო სუსტი, კიდრე ადრეულს და ტლანქს პერიოდში, რომელიც აღწერა გომერმა; ეს ტაკტი ანათლებს ჩუენს გამოყვანილობას შესახები ეპოქებისა, მაგრამ ჩუენ მოვიყვანთ ფაკტს შესახებ აღსკუბისა. —

სპარტაში დედაგატები სარგებლობენ დიდის გაგუენით, კიდრე ათინაში, თუმცა სპარსელები იყენენ მკატრები და უმეტრები, ათინელებიკი სდილები და განათლებულები. — ამ უმსგავსე მიზეზებს შეუძლიანთ შეადგინონ სასურველი საგანი. განხილვისა; მაგრამ ჩუენთვის სამეოფისა მრავალციოთ თქუენნი ყურადღება იმათხედ, რომ ნაქები ძველი განათლება იყო განსაკუთრებით ერთხირი და ამისთვის დაიბღუა, რომ საზოგადოება ან იშლებოდა ყველათათს ნაწილებში, ანამედ, მსრუტრუად სწინამდენს რამტყისამე ელემენტებს, გასაკრტელებლად სხუა წარმატებისა.

ახალ ევროპის საზოგადოებაში, ჩუენდა საბუნოე

რომ არ არის ამის შაკალითი; ჩვენს ესეა თუ მკონს-
 დომეო გან იხილოთ რა ნაირი გაკლენს ჭქონდათ დედა-
 კაცებს სასოგადოებასე. მაშინ ვეკლა ძალდატანებული
 იქნება გამოტუდეს, რომ მოქმედებს ეს იყო სასოგადოთ
 დიდათ კეთილ საყოფილი. — იმათმა გაკლენამ, შიიტანა
 რა იდეალური და რომანტიკული ელემენტი, დაიფარა ისა
 განსაკუთრებით ეგონისმისგან და შნაკტიკულ ცხოვრუ-
 ბისგან და არ მასცა მას ნება გარდაქცეულიყო მოწყუ-
 ნილ და ერთგუნდ რუტინათ. იმან დაუდო კაცებს სამ-
 ძღუნარი თავის თავათ მორბეობას და დაარბილა მათი
 ცხეობა, და შეამცინა იმათი სიმკაცრე. — ამ შემთხვევაში
 სატკებლობა არის დიდი და უბრალო. — მაგრამ როდეს
 საც ჩვენს კვიათხანით რა ნაირი გაკლენს ჭქონდათ დედა-
 კაცებს არა ვეკლა სასოგადოების ინტერესზე ერთად,
 არამედ ერთზედ მხოლოთ, სახელდობრივ მეცნიერების
 წარმატებასე, მაშინ ვასუხი არ იქნება ისე ცხადი. შინუ-
 თნებელად უნდა გამოვსტუდეთ, რომ არც ერთი უდიდუ-
 სი ქმნილება, რომელიც ასწავლის გაცობრიობას და ანუ-
 გეშებს იმის ცხოვრებას, არ იყო დედაკაცთა ქმნილება.
 უკეთესი ქმნილება ზოესიასში, ხატვასში, გამოქანდაკებაში,
 მუსიკაში იყო კაცების საქმე. — არც ერთს დედაკაცს
 რაც უნდა მარჯულ ყოფილიყო ცარე შემთხვევებით, არ
 უქმნია იმისთანა მოგონილება, რომელსაც შესძლებოდა,
 თავის წარჩინებლობით, შეედგინა ეზონს გაცობრიობის
 ჭკუის მატინაში. — აი ფაქტები, რომლის წინააღმდეგ
 არ შესძლოა ბასი. — მათგან იყო გამოუჩინილი ერთი
 დიდად სასტიკი და გადაწყვეტილი განსჯა. — ამ ფაქტებ-

მწერლებისგან, რომ უმაღლესნი, ფორმები მეცნიერებისა — არ არის დედაკაცების საქმე, რომ ამის მგზავსი საცნებები სრულადია მაუწყებელი. არაან დედაკაცებისათვის, რომ იმათ უნდა იკმატონ პრაქტიკული, ზნეობითი და შინაური ცხოვრება და იმათი დანიშნულსა ადამიდიან და გამშვიდებულს ეს ცხოვრება და რომ იმათ არ შეუძლიანთ იქონიონ არც პირდაპირ და არც მრუდე გავლენა მეცნიერების წარმატებაზე და თუ ეცდებიან იშოვნონ რაიმე ამის მგზავსი გავლენა, კერძო მიაღწევენ თავიანთ განზრახვას, არამედ მხოლოდ შეავიწროებენ თავიანთ სასარგებლო სფეროებს და მოქმედების ასპარეზს. —

ესა და შემოქმედის გამოკაცება, რომ მოკვდი დღეს იმ განზრახვით, რომ დედაკაცთა ეს აზრი, ამისთვის, რომ მე იმას ვსთვლი არა ფილანთოფურად და საშიშროს, არამედ ცრულ თეორიაში და შენებულ პრაქტიკაში. — მე დარწმუნებული ვარ და იმედი მაქვს თქვენს დედაკაცებთან ვიდრე განვითარებით ერთი ერთმანეთს, რომ გასვლენ დედაკაცების მეცნიერების წარმატებაზე, არამც თუ იყო მცირე ანუ, სრულიად შეურაცხი, გარდა ამისა დედაკაცები არაან ნიჭიერნი და მართლათა ცქერადათ დიდი გავლენა, მართლათა ცქერა ეს ისრეთ დიდია, რომ ძლიერ შეიძლება დაედოს სამძღვარი და სრულის თავის სივრცულსთან, შეიძლება კიდევ სარგებლობით გავრცელდეს. — გარდა ამისა მე იმედი მაქვს დარწმუნებით რომ ეს გასვლენ არ გამოჩნდებოდა დროებით ძვირს უეცრად და ჩვენს გამოვლელთ აუთორიტეტში, არამედ მოქმედებს დაწესე-

მწერლებისგან, რომ უმადესნი, ფორმები მეცნიერებისა — არ არის დედაკატების საქმე, რომ ამის მგზავსი საგნები სრულყოფილი მათუდამუქნი არიან დედაკატებისათვის, რომ იმათ უნდა იკმარონ პრაქტიკული, მნიშობილი და შინაური ცხოვრება და იმათი დანიშნულობა აღმადღონ და გამშეენიერონ ეს ცხოვრება და რომ იმათ არ შეუძლიანთ იქონიონ არც პირდაპირ და არც მტრულ გავლენა მეცნიერების წარმატებაზე და თუ უტყვიან იშვინონ რაიმე ამის მგზავსი გავლენა, კერძო მიაღწევენ თავიანთ განზრახვას, არამედ მხოლოდ შეკვირვებებს თავიანთ სისარგებლო სჯულიერს მოქმედების ასპარეზს. —

ესა შეიძლიან გამოვაცხადო, რომ მოკედი დღეს იმ განზრახვით, რომ დედაკატები ეს არის, ამისთვის, რომ მე იმას ვსთვლი არა ფილანთოფურად და სსშიშრათ, არამედ ცრულ თეორიაში და მკენებულ პრაქტიკაში. — მე დარწმუნებული ვარ და იმედი მაქვს თქვენს დაგარწმუნებთ ვიდრე განვიხილავთ ერთი ერთმანეთს, რომ გასკვლენა დედაკატების მეცნიერების წარმატებაზე, არამც თუ იყო მტირე ანუ, სრულიად შეურაცხი, გაჩნა ამის დედაკატები არიან ნიჭიერნი და მართლათაც ქქინდათ დიდი გავლენა, მართლათაც ეს ისრეთ დიდი, რომ ძლივს შეიძლება დადონ სამძღუარნი და სრულის თავის სიერტეულსთან, შეიძლება კიდევ სარგებლობით გავრტეულდეს. — გაჩნა ამისა მე იმედი მაქვს დაგარწმუნოთ რომ ეს გასკვლენა არ გამოჩნდებოდა დროებით ძვირს უტყარს და ჩქარა გამვლელთ აფეთქებაში, არამედ მოქმედებს დაწესე-

ბულ რჯულების ძალით, რომელიც მოხდგამს კაცობრიუ-
ობის ბუნებას; და თუმცა მოქმედება ამისი მოხდება
ქვეითის მომდინარეობით გარკვეანობის ქვეშე, უხედავლათ
მსწრაფის მათვლიერებისათვის, მაგრამ მანაც იმან მო-
ახდინა უჩინებულესი რესურსტანტი და იმოქმედა ფორმ
ახედ, ახრსედ და სივრცესედ ჩუქნის მეცნიერებისა.—

გასანათლებლათ ამ ახრისა, ჩუქნ დასაწეისში უნდა
შევიტყოთ რა არის მეცნიერება.—არის კაცები, რომე-
ლნიც ამყოფენ თავიანთ ცოდნისაჲს გამჩუქელობით—
მაგრამ რადესაც კაცი ბეჭს კვებულბს, ამითი თქუქნ
შეგომლიანთ იყვნეთ დაწმუნებულნი, რომ იმან არც აქუქნ
ცოდნისაჲს გამჩუქელობა და არცა მკვიდრი—არის კაცები,
რომელნიც გეტყვან თქუქნ, რომ მეცნიერება არის შე-
მდგარი ფაქტებისაგან და ყველა სხუა არის უბედობა და
თეორია,—და არაფერს ფაქტების გარდა არა აქუქნ
უმცირესი ფასი.—რომელნიც ლაზარეობენ ფაქტების
ღიწსებულბსაჲდ, იქნება ესით მნიშვნელობა ფაქტე-
ბისა, მაგრამ ცხადია არ ესით მნიშვნელობა ღირებულ-
ობისა.—ღირებულბა ნიუთისა არ არის თვისება, რომე-
ლიც ეკუთვნის ნიუთს და არცა იმისი შემადგენელი. ნაწი-
ლი ეს არის მხოლოდ შესახვედრობა ამ ნიუთებისა და
სხუა ნიუთისა შორის.—ჩუქნ მაგალითად ვამბობთ, რომ
ხუთის შალისგან მანეთს აქუქნ უწყებული ფასი, მაგრამ
ღირებულბა არ მდგომარეობს მანეთში და თუ მდგო-
მარეობს სად არის?—ჩუქნს გომნობას არ შეუძლიან
შინუდეს ღიწსეულბას.—ჩუქნ არ შეგვიძლიან დავინა-
ხათ ღირსეულბა, კერც, გავიგოთ, კერც შევეხეთ.

ვერც გიგემოთ, ვერც ვიენოსოთ ის.—ღირსებულობა მდგომარეობს მხოლოდ შეხვედრებაში ხუთს შილინგინან შანეთისა სხუა რამესთან.—ერთი და იგივე უნდა ვსოქებათ ფაქტებსედაც.—

ფაქტებს, როგორც ფაქტებს არა აქვს არა რაიმე ფასი — ეს არის მხოლოდ გროვა უსარგებლო ძველის აკუჯრულობისა. ღირსებულობა ფაქტისა არ არის ელემენტი ხუთ შემადგენელი ნაწილი ფაქტისა, არამედ შესახვედრობა იმისი მრავალს დამხადებასთან ჩუზნის მეცნიერებისა უწინდელისა და მომავლისა.—ამისთვის ფაქტებს აქვთ მხოლოდ შესაძლები და კელექციითი ფასი და განსაკუთრებული სარგებლობა ფაქტების მთლიანობისაგან მდგომარეობს შემდეგში და მისგან გამოეყენება; ვსოქებათ სხუა სიტყვებით, შემდეგში ავიდეს მათგან იდეისთან, დაწყობასთან, კანონთან, რომელნაც მათზედ განსებლობენ.—ჩუზნი მეცნიერება შედგენილი არის არა ფაქტებისგან, არამედ შესახვედრობისგან, როგორც ფაქტებისა, ეგროთვე ახრებისა, ერთიერთმანერთს შორის და ერთი ერთმანეთთან;—და ნამდვილი მეცნიერება მდგომარეობას არა ფაქტების ცოდნაში, რომელიც ხდის კაცს ზეტანათ, არამედ ფაქტების სარგებლობაში, დაბადავს ფილოსოფოსათ.—მიცემთ რა მეცნიერებას ამ შინშენელობას, ჩუზნ დაინახამთ, რომ ის არის შემდგომი სამის გამოყოფილებისაგან: მეტოდისგან, სწავლისაგან და ხელოვნებისაგან.—მეტოდაზედ ამ ამსვე ვილავარაკებ, მაგრამ აგრეთვე დავადგინებ სამძღუ-

რებს ორის შემდეგის გამოყოფილებისას. — უსაშუალო
 აზრი, ფოკელის ხელაგნებისა სარგებლობას, ანუ სიამე;
 უსაშუალო აზრი ფოკელის სწავლისა — მხოლოდ ჭკმისა-
 რიტებას, — რადგანაც ხელაგნებს და სწავლას აქნით სხვა
 და სხვა მიდრეკილება, მაშა სადავე იმითი თვსებაც
 არის ერთ კვარი. — ხელაგნების თვსება — შეტყუა შემთ-
 ხვევისა; თვისება სწავლისა — იმათი წინასწარმეტყველობას;
 ხელაგნება განგებლობს გამოჩინებაზე, რომელთაც
 ჩუქნ უნდა გეჭინდეს საქმე; სწავლა იმათსუდ წინასწარ
 მეთყველობს; რამეტყნათაც სწავლა უნაკულთა, იმოდუ-
 ნათ იმისი თვისება ძლიერია წინასწარ მეთყველობაში;
 რამეტყნათაც კვლავნება უნაკულთა — იმოდუნათ იმისი
 თვსება ძლიერია განგებლობაში. — მაგალითად: ასტრო-
 ნომიას უწოდებენ სწავლის მეფათ ამიტომ, რომ იმან
 ევლასუდ წინ წაიწია და ასტრონომია უნდა ჰყოფს რა
 იმედსუდ უკონტროლიორთს და შესტყადოს გამოჩინება,
 ხშირად იცის რამდენიმე წლის წინათ რომელი გამოჩი-
 ნება უნდა ნამდვილათ მოხდნენ, — იმასთან ზომა იმისი
 წინახედვისა ამტყიცებს იმისს სწავლის სინამდვილეს. —
 ეგრეთვე მესხნიკაში, როგორც სწავლაში, ჩუქნ წინასწარ-
 მეთყველობთ, რომ უწებულს ზიზრობებს, უნდა მო-
 ზდედნენ უწებული რუსულტატები — აქ დადგება ჩუქნი
 სწავლა. შემდეგ იწეობს საქმიანობა ჩუქნის ხელაგნებისა
 სა, — და ამ მომენტიდგან გამოდიან სტენასუდ სსარგებლო
 აზრი და ნიჭიერება გამოჩინების განგებლობისა; ასრედ
 რომ მესხნიკა — ხელაგნებაში ჩუქნ სხეს გამოუტყელით
 იმას, რასაც წინ მესხნიკა — სწავლაში.

ერთი შეუნიშნავთ კვეთებათა შორის. განათლება ანის კვეთება — რომელიც აძლევს მეცნიერების სვეტს განკუთვლების ნიჭიერებას, რომელსაც წარმოადგენს ხელოვნება და მომატებული ადამიკლებს წინასწარ მეტეველობის ნიჭიერებას. — სასოკადლობაში რომელიც დგას მდებარე განათლების კიდეზედ, ანის მრავალი ხელოვნება, და ცოტა მეცნიერება. — ცოტა გვიან გამოსჩნდება სწავლა და ყოველი შემდეგი ნაბიჯი გამოითქმის განძლიერებულის კვეთებით, რომ დაუმოწმილად სწავლას ხელოვნება, — იმ კატებისათვის, რომელთაც უსწავლიათ კაცობრიობის ჭკუისა ისტორია, ამ კვეთების დამტკიცებით ჩემის მხრით მომატებული. ამის შესანიშნავს მაგალითის. წარმოადგენს ისტორია მიწის მუშაობისა; — ის რამდენიმე ათას წლის განმავლობაში, რჩებოდა იმპერიულ ხელოვნებად, და დაუშინდებოდა გამოცდილების ტრადიციონალურს რეგულაციად; ესეა, ამ საუკუნის განმავლობაში, ხიმაკებმა დაიწყეს თავიანთ სამსჯავროს ქვეშ, ასე რომ პრაკტიკული ხელოვნება მიწის გაშავებისა ემოწმილება ბუნების საგნების კანონთ. — მეორე ნაბიჯი წინ წასვლაში იქნება დახურება მეორე მიწის მუშაობის შთამომობისა მეტორელოგიისაგან. ეს ნაბიჯი ჩქარა გადაიდგმის იმის შემდეგ, როდესაც პირობები, რომელიც განკუთვლებენ ბუნების ცვლილებაზედ იქმნებიან იმოტუნათ შეერთებულნი, რომ შეტეპდებიანებენ დარზე ვიწინისწარეთ. —

ასრედ განვეხებუელი სჯა და ისტორია იმისი რად ნა მდვლათ იყო გაკეთებული, გაძლიერენ ჩუქნ ნებას ეს თქვათ, რომ მადალი დამუშავებული წარჩინებული ფო-

რმა მეცნიერებისა აზის სწავლის თორმეტი შემდეგი წი-
 ხანსწარობისა; აი რისთვის მე გარემომსახურებრე ამ თორმე-
 შით ყველაფერს, რაც მაქვს თქვენთვის გადმოსატყუნი
 დედაკატების გავლენასედა.—აი წინა დადება, რომელსაც
 მე კედლები დაგებოტყვივით, დედაკატების ჭკუასში აწესებს
 თანა შობილი, მფლობელი და უსათუოთ მოუსზობელი
 ელემენტი, რომელიც ამჟამს რასაკვრელია ანა ნიჭს მე-
 ცნიერის გამოჩენის გაკეთებისას, ანამედ შექმნებას ძლი-
 ვრად და კეთილ მოთხოვად იმაქმედონ მეტოდსედა,
 რომლის საშუალებით გამოჩენება სრულ იყოფება. ან-
 რედ, რადგანაც ყველა კითხვას, რომელიც შეეხება მეტოდს
 ფილანთოფიისას, ძვეს ჩვენის მეცნიერების ძირში, მამა-
 სდადე მე ავიწყოთ თქვენს, რამოდენაც შემძლიან გარ-
 დაწვევით, იმ რას განსაკუთრებით მეტოდებს. რა-
 მლის საშუალებით ჩვენს მივასწევთ ჭეშმარიტებასედა.
 მეცნიერი გამომაკვლეველი, ესე იგი რომელსაც აქვს სა-
 ხეში განსაკუთრებითი ჭეშმარიტება, შეუძლიანთ მისწიონ
 მსოფლიდ რჩის გზით.—იმას შეუძლიან გარდავიდეს გა-
 რეგანი სოფლიდან შინაგანისკენ, ანუ შინაგანისგან გა-
 რეგანისკენ.—შირველ შემთხვევაში ის სწავლობს გამო-
 ჩინებას, რომელიც წინა უძვეს იმის გრძნობას, იმ აზრით
 რომ, მისწიონ იმისს ჭეშმარიტს მიმზღობილებას; უკა-
 ნასკენელში — ის სწავლობს შედგენილს, თავის ჭეჭაში
 მისმზღობილებას იმ აზრით, რომ იღსნას გამოჩენებას,
 რომელიც აზის სცნობილი იმისი გრძნობისაგან.—რას
 დესაც იგი იწევებს ფაქტებდგან—მამინ იმისი მეტოდს
 აზის ინდუქტიური (Положительный), რომელთაც — მიმ-

ხდომილებისგან—დედუგტიუჩი (Идеальный).—ინდუგტიუჩი ფილოსოფოსი ჰკრეფს ფაქტებს მიეფლის და გამოცდილების საშუალობით და მათგან ადის საზოგადოდაწეობილებასთან, ანუ კანონიუთან, რომლებითაც გამოხინებით აიღსნებთან და განგებლობენ.—დედუგტიუჩს ფილოსოფოსს გამოჰკრეფს კაკონები მიმხდომილებისგან, რომელიც აწრობენ კიდევ იმის ჰკრეფაში და აღსნის გასმოჩინებებს, დეჰეგება რა მათთან, მაგიერთა რომ ამჰაღადეს მადგან.—ბეჰნი შესანიშნავნი მოფიქრებლენი, ამტვიცებდნენ, რომ ყოველი მიმხდომილება არის შემდეგი ინდუჰციისა, რომ მაგალითად გომეტრის აგსიომები—არის ნაყოფი ადრეულის და უგრძნობელის ინდუჰციისა.—ასრედ უფალი მილლი, თავის დიდს იხხულებსში ღოგგასე, ამტვიცებს რომ ყოველი გონებით დასკვნა სრულდება გარდასულით ერთის კერძობიდან მოქრესთან, და რომ დიდი გაგზავნა ყოველის სიღოგიზმისა არის უბრალე გამოთქმა და აღნიშვნა მეცნიერებისა, რომელიც არის უწინდელიდან მოხობული.—ამ მხარეზე არის ჰეშმანიტება, თუ მოკრე მომფიქრებლების საღხის მხარეზე, რომელიც ამტვიცებენ, რომ ჩჰენ გეჰეჰონის მიმხდომილება ყოველს გამოცდილებასედ ადრე—აი საგანი, რომელიედრე მამხდარა ცხარი ბასები. მაგრამ, ჩემის ფოჰჰრით, ხეღათ ქონებულს საშუალობას ჩჰენის მეცნიერებისას არ შეუძლიან გარდაწევიტოს ეს, და მეც რასკეჰრეღის არა მჰქეს განმარხკა ესღავე ესთჰჰა ამჰედ მასსუნი; სამყოფი იქმნება ესთჰჰა, რომ ჩჰენ უწოდებთ გომეტრთან დედუგტიუჩს სწავლას იმიტომ რომ თუ

ნდ იმისი აქსიომები იუჩენენ ინდუქტივისაგან მოპოებული
 ღნი, ინდუქტიური პრინციპისი მისში ძლიერ ცოტას და
 ჩუქნ იმას არ კგძნობთ, მაშინ, რომელსაც დედუქტიური
 გონებითი დასკვნა შეადგენს უმეტესს აზრს და უმეტეს
 შრომის ამ მეცნიერებისს.—

რომ გავარჩიოთ ეს განსხვავება, შე გავანახებ იმას
 მაგალითებით დედუქტიურის და ინდუქტიურის გამოაქმი-
 ებიდან, ერთს და იგივე საგანზედ.—ვისაქნათ, რომ
 სოციალურის შუქრადს მეცნიერებისს სურს განაწილოს
 შოქმედება სხვა და სხვა ფიქრის მიდრეკილობისა შუა
 ცხოვრების მიჯნაზედ, და მიიღებს რა მაგალითათ მოპო-
 ანდაპირე პოეტებს და მატემატიკოსების კვიკობას, ჰეი-
 თხამს თავის თავს, რომელი მათგანი დიდხანს ცხოვრებს?
 როგორ უნდა მოიქცეს ის განდასწვევითა ამ კითხუ-
 ისა?—თუ ის წავს ინდუქტიურას გზით, უწინ იწურობს
 ფიქტების მოგროვებას, ესე იგი, გაძინჯამს პოეტების
 და მატემატიკოსების ბიოგრაფიებს, რომელთაც უცხო-
 რიათ სხვა და სხვა დროში, სხვა და სხვა აჯაში, სხვა
 და სხვა საზოგადოებაში, ასრედ რომ განწოდდეს უსწო-
 რათ უსწორებას, რომელიც შეიძლებადა წარმამდგარი-
 ყო თუთ საგნის უცხო შემთხვევისაგან.—ამის შემდეგ
 ის შეადგენს მოპოებული შედგენისაგან სტატისტიკურს
 სქემას სიჭრდილისს და რა შეათანახებს იმას, თუმიცა
 იზოვის დიდს განსხვავებას გამოკვლეულს შემთხვევაში.
 მაგრამ იზოვის შუა სიცხესა, რომელიც ადგენს ემპირი-
 ულს კანონს და ამტკიცებს, რომ ჯამში მატემატიკო-
 სები ანონს პოეტებსზედ ცრძელვამიერები.—ეს ანას უნ-

დიკტიური მეტოდი.—სიჭა მხრით დედუკტიური გამოძი
 ებელი მისწევს იმავე გამოყვანამდე საშუალებით სრუ-
 ლად მოპირდაპირე მეტოდისა.—ის დანიწობს განსჯას
 ასრედ: ჰოეზია მითხრეს გამოხატულობას, მატემატიკა
 განსჯას. გამოხატულობის მუშაობით ჩქრნ მომატებუ-
 ლად აღვიძვრით, ვიდრე განსჯის მუშაობით, და რაც
 აღმძკრელია—ის ჩვეულებრივ მანებულა სიმრთელისთ-
 თუნ.—და რაც ჩვეულებრივ არის მანებული სიმრთელის-
 თუნ—ამოკლებს ცხორებას; მასხადამე ჰოეზია უფრო
 ჩქარა მიიყვანს ცხორების დამოკლებასთან, ვიდრე მატე-
 მატეკა და ამისთუნ ჰოეტები უფრო აღრე იხტებოდ-
 ნენ მატემატიკებზედ.—

თქმნს ესეა სეღამი განსხვავებას ინდუქციასში და დე-
 დუქციასში, სეღამთ ეტრეოვე, რომ ორივე მეტოდს აქმნს
 დირებულება, და სეუოველი გამოყვანილობა მითხრებს
 დიდს ძალას, რომდესაც მიუაწკოთ იმათთან ამ ორის სხუა
 და სხუა გოებიო; რომ შეეაერთათ ვეკა ესე კითხვა
 სთან, რომელიც შეადგენს ჩქრნის ლაზარკის აზრს, მე
 ვეცდები დავამტეიცო ორი წინადადება, ... რომ დედაკაცი
 გამხნეებენ რა მამაკაცებში დიდეტუტს აზრს. მესხიე-
 რებას ეს არის აზრი დიდი, თუმცა უბრძნობელი სმისხური
 მეტნიერების წარმატებაზედ, ასრედ რომ თავიანთ ბავლე-
 ნით არ მისცეს სწავლულთ გამოძიებულთ გამხდარი-
 უნენ განსაკუთრებით ინდიკტიურნი რომელიც დედაკა-
 ცების გაუტელებლად უთოკოდ მოხდებოდა.—

მიუბრუნდებათ რა იმ წინადადებას, რომ დედაკაცები
 ბუნებით არიან მომატებულთ დედუკტიურნი და მამა-

გატეხი ინდიკტიონი, თქვენს მოიგონებო, რომ ინდიკტიონი აქვს პიროვნულ ზღვანულ კერძობაში ფაქტებს და დედაქტონი საზოგადო წინა დადებებს ანუ მიხედვით მიღებს. — ბევრი მიხედავს არის რისთვის დედაქტონი ირჩევს დედაქტონის მეტად, და თუ შეიძლება ასრულდეს თქვენს იდეალურს. — ისინი გასხვავდებიან მომეტეხულად ადგილი შემხვევით, დიდის გატატონის ნიჭიერებით და ცოცხლის გამომეტეხული ვიდრე მამაკატონი; ამისთვის ისინი მომეტეხულად სტრუქტურებს იდეალურს სუფრასში მისინ, რადესაც მამაკატონი მინიჭებულნი ცივან, მაგარის და სასტიკის რეგანიზმით მომეტეხულად არიან დახურულიანი ფაქტობისგან, რომელთაც ამის მიხედვით ვიწვევენ მომეტეხულად თვსებას. — არის კიდევ ერთი შემთხვევა, მიხედავს დედაქტონის დედაქტონობისა. — რამეხენიცი არიან დახურულნი, რასაც უწოდებენ ჩვენს ტულის ხშირებას. — ისინი ვერა ხედავენ იმ სიმარტეხულ რეგორტ მამაკატონი, მაგრამ მიხედავენ სწრაფად იმას, რასაც ხედავენ. — აქედან გამომდინარეობს შეუხვეველი მათთვის საცთური სწრაფათ მიხედვით იდეას და უცხოთა გარდასწვევით წინადადება (Задана) წინადადებათ წერილს და მძიმეს ინდიკტიონის გამოკვლევისა.

დედაქტონი უფრო დედაქტონი არიან მამაკატონსედა, ამისთვის რომ სწრაფათ სჯიან — ეს არის იქნება ბევრს არ მოეწონოს, მაგრამ იგი შეიძლება დამტკიცდეს მრავალის სხვა და სხვა საშუალებით, მართლათაც, ამას ჭეშმარიტებას საზოგადოთ მისაღებლათ უშლის ერთი ფაქტი, რომ დედაქტონში შესანიშნავი სისწრაფე განსჯისა

ბნელდება იმ სახელად, დიხსი შეუტაცების და მახინჯი სისტიმისგან, რომელსაც უწოდებენ მათ აღსიდას და მდგომარეობას იმათი მხატვრულადობითი მოშორებაში. ფოკელს სასაბუჯო მუცნიერებისგან და გულის მოღ- გინე სწავლაში ფოკელის ღანბობისა იქამდე, ბოლოს იმათი მშეჭნისიერი, ნაწი ჭკუა იბადება ხოლმე ხშირად განუწო- რებლათ გაუჭკებული. — აი რისთვის დაბაღს ხაღბში დე- დაკატების დიდი საჩუქარი მოსაწყობისა უფრო შესანიშ- ნავია, ვიდრე მადღს საზოგადოებაში; ესრეთი ნიჭიერი მეცნიერი ამბობს თავის წიგნებში, რომ ფოკელთს რთვა მოდიოდნენ საჩუქვად გუბ კატები თ ვიანთის ტოლე- ბით, იგი მიიღებდა ხოლმე ნათელს ზანუხებს და ჩვენე- ბებს ცოდუბისგან. მაშინ როდესაც ქრებებს თავიანთ უმარჯო განსიერების გამო, უძნელდებოდათ ადუხსნათ საქმე. ამასთან შე შემოძლიან დაუჩატო სსუა შემთხვევა, რომელიც გაიკეთეს ბევრმა მოუხსურებმა, რომლის სი- მართლესოდ ვვეღს შეუძლიან დაწმუნდეს, რომ როდე- საც კაცი იმეოფება უცხო ქუჭქანაში და ღაზანკობს უცხო ენას, მაშინ დედაკატები უფრო ჩქარა მიხვდებიან ღაზანკეს ვიდრე მამაკატები; — ამის მიხეცით უცხო ქა- ღაქში, შესდებათ რა გზას კაცი, უნდა გამოკითხოს დედაკატს, რადგანაც მამა კაცი ჩვეულებრივ აჩენს ნაკლებ განიერებს. —

როგორც ესენი ისე სსუა შემთხვევები, რომელნიც შე- იძლებოდა მოგვეყვანა — მაგალითებრ — შორს დამსახველ- ობა დედაკატებისა, ხსნათის ცნობულობაში და იმათი ესანიშნავი სიმსხვილე ტაგტში — ამტვიცებს, რომ ესენი

უფრო დეფუქტიურნი არიან მამაკაცებსკედ, ორი უმთავრესის შიშეხის გამო. — პირველათ, იმიტომ რომ მამაკაცებსე სწრაფნი არიან; მეორე იმიტომ რომ მთელობელობეს მომეტეულის გრძნობიეებით და გატაცების ნიჭიეებიო, იგინი სცხვრობენ იდიალეუს სფერაში და ამისთჳნ ირჩევენ გამოძიების მეტოდან, რომელიც გარდადის მიმხდომიეებითგან გამოჩინაზე დასტოვეს რა მამაკაცების წილან მოპირდაპირე მეტოდან, რომელიც მდგომარეობს გარდასვლაში გამოჩინეებითგან მიმხდომიეებასკედ.

ზღვის პირელი.

ქ. ოდესსა 1864 წ.

ცისკრის რედაქციაში.

იმედი მაქვს მომატებულათ ან შიილებს რედაქცია,
ჩემგნით ამ წიგნის მოწეას; და თუნდ, რომ მომატე-
ბუღიცი იყოს, მე მაინც გამოკაცხადებ ჩემ დაფარულ ქა-
რსა, შევიმსუბუქებ სწრაფს, და ამოუშვებ განებიდან
იმ სამწუხარო ფიქრებსა, რომელნიც ვეღარ დეპტივნენ
ჩემში.

მე ეს წინათვე ვიცი, რომ ჩემ მსწივ, ამ წიგნის მო-
წეას მრავალნი მომატებულათ იტყუან ამიტომ, რომ
მე ვარ ძე ჭაიკისა: (სომეხი) და ამ გვარი წიგნის მოწეას
გაუთონდა ჩემი ბიძის ქართლელის ძესა (ქართველსა),
რომ იმას გეუღჳძებინა მძინარე ძეგლი... იქნება იგი თონ
რა მიზეზი გააქვს მისაწერი, ანუ რა გაღჳძება უნდათ
ქართულსებსა? მას ან უნდათ გაღჳძება ქართველებსა?
მას ან სძინავთ იმათ ღრმა ძილით? ანა წაიგი თონ რა
უწერიათ იმათ ლიტერატურის უურნალის პირველ განცხა-
დებანში!., რომელიც აფრახილებს, როგორათაჳც კარგი
ერთგული მებალე ხადის პატრონსა, რომ ერთი წელიწა-
ლიდა უნდა ჭეუარადეს იმის ხადში ის კეთილი ხე, რომე-

ღაც ამძუმსებს და სრულიად ბაღსა; და სამწუხაროდ, წლის
თაყსე უნდა მოიჭრას, ზატრონის უსაურობით, და ჩა-
იაროს მებაღის ბევრმა მამკმა უსაყოფოთ; შემდეგ, შე-
სტეპლადეს გულმარულად ზატრონი, სხვისგანი აყვა-
გებულ უვაიებს, და ნაყოფის გამოძებლებს თავის
ბაღში, რომელშიაც ჰქონდა თვით უმეტესი უფლება, და
ეზატრონა იმას.

უფ. რედაქტორო! ვინც მომიტყუებო რადგან შენდო-
ბას ვირეკლადვე მოვიტხოვ, მასს, რომ, მე, თქვენს
გამოცემულ ოკტომრის ყურნაღში, თქვენს ვირეკლ გან-
ცხადებას დავაჩქვ «საუბედურო მასრობელი!» ამას ჩემი
მომე ქართველებიც შეთანხმებინ, თუ მართლაც ერთი
წლის მეტს გეღარ წავიკითხვენ თავიანთ ენაზედ გამოცემულ
ყურნაღებს; მეორე შენდობასაც მოვიტხოვ, მე ჩემ თქმულ
იგაპში, რადგანც ზატრონად ვსახავ ქართველებს, და ბაღად
ვსახამ საქართველოს, თქვენც იმათივეს გასახელებით
მებაღობით, რომელიც ცდილობდით ამ შემდეგმ ბაღში
გემუნათ გეთალი ხილი, რომელი იატ გაკენათლებინათ სა-
ქართველად; მაგრამ სხანს რომ, შემწედ არა სხანს ქა-
რთულად; და უშირობით იმ სამთლის გაქრობას, რომ
მელიც მცირედ მანც ანათებს საქართველად. მე სრუ-
ლიად ვერ დავხატავ ჩემს აზრს, მხოლოდ რომელიმე
უსიამოვნობით მოველი, იმ მამულში დაბინდებს, რომე-
ლიც ვშობილვარ მეც; მაგრამ ვსედავ რომ, ზატრონნი
უფრო გულგრილათ უტყვიან მას.

სეკავი მკითხონ თუ, მე მამაშაშათ სომეხი, რამ მიმი-
ტაცა ესრეთი მოუ. შენელის წიგნის მოსაწყობათ! .. ზაღბათ

რომ მეც მოვალე ვარ. ვიცი მართალია ჭაიკი და ქართ-
ლესი გაიყარნენ ძმობიდან, მაგრამ თანატომოსის ერთი
სისხლი გადავს ჩუბს ქართლებთან სასიყვარულოდ,
და ამისმა შეცნობელმა როგორ არ გაუშვირო ხელი ჩუ-
მთა მოძმეთა წარსკლად კუთხისა გ'სასა... ტედაქიაში
იცის, მხოლოდ ერთი წილიწადაა, რაც მივიღე მონაწი-
ლეობა ქართულ ენასკად გამოცემულ უურნალების წაკით-
ხვისა, მაგრამ იმედი მაქვს ყოველს ქართველს მოვეკლას-
ხანკა ქართულს ენასკად, გაბედვით და დაუბრკოლებლივ:
იქნება მიპასუხოს ვინმემ, რომ უსწავლია და იქადისა?
აჰა! მე ჩემ თავს მსწავლეულებთან სრულებით ვერ დაკ-
თული, და, ძნელიც არის კაცმა ისწავლოს ტურკა, რომ,
ანსად შავიღეს მუხლამდე წყალში!.. მე მხოლოდ მოკლედ
ვანტობებ ჩემთა მკითხველთა ჩემს თავსა, და იქიდან ვა-
შინჯვას თუ, სად უნდა მესწავლა მე იმდენი ქართული,
რომ შეეკმინილიყავი რუსთაველივით ზოეტი? ჩემს მშობ-
ლებს ძლივს მიუჯივარ უესდის სასწავლებელში, მაშინ
როდესაც ვუთფილვარ რვა წლისა, და, მასწავს თერთ-
მეტის წლისამ ძლივ გადავდგი ფეხი მესამე კლასში
რომ, თავიანთ ხელ-ნაკლებობით გამომიყვანეს, (რადგანაც
ჩემ საკითხავ წიგნებსე ეხარჯებოდათ უკანასკნელი ერთი
ლარი ახასი) და შიმცეს ვაჭრობის საქმესკად ვლადიკავკა-
სში, რომელშიც ჩემი ბედი დამათრეკდა იქაც კარშამო-
ლეთის მთებში, და ნადირივით ხალხში, და დამჩნა ჭუ-
ქმათ ჩემი მტირედი სწავლაცა; და რვა წლის გასულს
როდესაც უკან მოვბრუნდი, დამხვდა ჩემი შაკერილი,
შკალეილამ გამოტანილი წიგნები ჩრჩილისგნით შეკმე-

ღნი, რომლებიც შემდგომთ ჩვენ ოქვით ჩემ მაგივრად ჩემი
 სასწავლებელი; მაგრამ მეც მათთვის აღარა ვზრუნავდი.
 რადგანც აღარა გამეგებოდარა წიგნებისა... ხოლო ხელ
 ახლად დაუწყე მე ანბანიდან მტკრეკა წიგნებისა, და ჩქარა
 დავიბრუნე უოსტატოთაც სრული ჩემი ოსტატისკნით
 ნასწავლი (კითხვა); რომლებმაც შემდეგ მომთხოვეს ჩემს
 სამშობლო ენაზედ გამორცემული ჟურნალების დახარებაც
 და რომლებიდანაც შვირედ მანინც ვცნობ წარსულსა და
 ამის გატანამხედმა როგორ დავიჯერო რომ, არ უყვარდეთ
 ქართველებისა კითხვა და სწავლა? მას მოდი ჩემ მოძვე
 ქართველებს მოკვლავანაკები... სათ უშირობენ შებრვანს
 გასაქრობლათ საქართველოს გამნათლებელ სამთელსა?
 რატომ არ აფარებენ ხელებსა, რომ არ მოუხსილო დიდი
 შრომა ახლათ ასწავლებთ? რატომ არ აღვიძებენ ერთმან
 ნეტოს ძილისგან, როდესაც ხედვენ რომ მათ ბაღში
 აყვავებული ვეგვილი ხეება მოუწვევდად?... ეჭ, რა მეო-
 ქმის, მეც აღარ უნდა შევანახო ქართველები, რადგანც
 ესრე ძალი ჭევალებით... მე ესეც შეუო რომ ჩემი თუი-
 ქები გამოვთქვი და დარჩი უდარდელათ, დანარჩენიც
 მამულის მოყვარე ქართველის საუიქრებელია!.. მაგრამ
 კიდევ გერ ვითმენ უკითხავათ, მართლათ არ უყუარო, ქა-
 რთვლებს თავინო ენაზე გამორცემული ჟურნალების კით-
 ხება? თუ იმტენი არ შეუძლიანთ რომ წელიწადში რვა
 მანუთი მისცენ და იგიოთონ ჟურნალები თავინათ ენაზედ?
 მე ესეც არა მჯერა, ამიტომ რომ, მე თვით დარწმუ-
 ნებული ვარ ამისად — მრთულ კლადიკაკაზში, და ამ-
 ტენ შემდეგ ქართველებში, შესალოდ მე ერთი სომეხი

ვინაჲსე ქართულ ყუჩნალებს, და ისიც რა, წელიწადში თორმეტი ნუმრისგან ერთი ნუმერიც არ დამჩენია! სადაჩი? სულ დაუტანიათ წასაკითხავათ, სულ წაუღწა-მოუღიათ, თხროვით უთხროვანათ—და ნათხროვანი სხვის-თვანც უთხროვებიათ, რომელს ეჩხუბები, რომელს გაუტუხ თავსა, მაგრამ როცა წაიკითხვენ კიდევ იტყვიან, «დეე იმან დაიბარეს და ჩვენც წაიკითხავთო» ანა! მომავალს წელს უკაცრავათ არ ვიუხეთ მეტ წამკითხავებთან, რომ ველან ვათხროვო... (ჩემ მხრივ კლადიკაკაზში, და სხვა ხელის მომწერლებმა თავათ იცინან...) შეუძლიანთ ყველას რომ დაიბარონ, მითომ ერთ უსარგებლო რაზედმე არ დაუხარჯავთ, რა მანეთით ყველას შეუძლიან დაიბარონ ყუჩნალი და იკითხონ, თავათავისად გვიხსნან გონება, გაიკეთონ ენა, და შეიძინონ სწავლა; მაგრამ მე ბევრს ქართულს ვხედავ რომ, მეტათ გულგრილათ უცქერიან თავიანთ ენაზე გამოცემულ ყუჩნალებს, და თუ ვიტყვ რასმე, ვასუხათ ამას მიგებენ «რა სარგებლობა გაქქეს ყუჩნალების კითხვითა?» რა საკვრეულია რომ მე ერთი ვასუხის მეგობელი არ დავსახე მამულის მოუჭარულათ, და ესტან რომ არა ჭსურთ თავიანთ სამშობლო მამულს ისთჯს საბოლოო კოილი; და ზოგნიც ამას ამბობენ, «ქართულ ყუჩნალებში ახალი ამბები არ მოდის როგორც რუსულ გაზეთებში» ამის შემდგომაც ვერ ვამართლებ სრულებით, ამიტომ რომ თუ ბევრნი ხელის მომწერნი იქნებიან, ბევრი ამბის მკრეფელნიც შეიქმნებიან; ანუ ოჯთ რედაქცია მიიღება შემდგომსა, რომ ყოველ მხრივ მათთვის დეკარებიან და ეთარგმნან სხვა და სხვა

კასეთები; მაგრამ, თითონ უმრავლესნი ქართველთაგანნი სტუჟიას ხელის მოუწერლობით, და რედაქციასაც არ ამალევენ შემწეობასა... და ამისი მიიკველი, რასაკვირვია რედაქციაც ისრეთ ჭზირდება იმათ!.. ერთი წელიწადი და უცოდნელის ჟურნალისა, თუ რომ მეტი ხელის მომწერენი აღარ გამეჩნდებიან. მაგრამ მე ჩემის მხრივ ვითხოვ ვამულის მოკვარე ქართველებთან, ხელი მოჭკვიდონ «ცისკარს» და ნუ უშეებენ წასაქვ რად რომლის აყენებაც იქმნება ძნელი... ვიცი მრავალნი ქართველნი არიან რუსულად მსწავლულნი, და შეუძლიანთ დაიბარონ «ცისკრის რედაქციისათვის თუ არ მეტ ფასიანი, მაინც უკანასკნელი იაფი «რუსული კედომისტები» რომლისაც არის წლის ფასი სამი მანეთი, და რომელიდანაც შეუძლიანთ თარგმნონ ქართულათ, მრავალი სხვა და სხვა ახალი ამბავი «ცისკარში» ჩასაყვლებლათ; რადგანც მრავალთ ეს მოაქვთ ვინცათ რომ ახალი ამბავი არ იწერება... იმედი მაქვს ეს შემდგომი შრომა იკისროს ვინმე — ხალხად მე ჩემ მხრივ შენდობას მოვითხოვ ჩემის საქმის მოუცლადობით.

მშვიდობას ვითხოვ საქართველოსთვის! და დღეობა ღობას მისის კეთილის შეაფლისათვის.

ივ. სომხიჯია.

1864 წელს.

ნოემბრის 15 დღეს.

ვლადიკავკასს.

ღაღადანში.

გრენადერის პოეტის ბიბლიოტეკა.

სიონი, ლში.

თ. ალექსანდრე ახსანოვი.

70. გნ. ნატალია ანდრონიკოვისა

თ. რეკავს ქანს. ძე ვანნამე 3 წ.

აზურბეიჯანში.

თ. დიმიტრი ნაკაშიძე (*).

თ. იასე გურგული

გნ. დესპინა ბაგრატიონოვისა

თ. თამა ერისთავი

80. ალექსანდრე ჯანყული.

თ. გიორგი გუგუნავა

გნ. სოფიო თავთუგინიძისა

ნინა ქუთათელიძისა

თ. მინელი ერისთავი

შაირაში.

თ. ნიკოლაოზ ამილახვარი.

ვლადიკავკაზში.

ილარიონ ბაქრამე.

ბრუნაში.

87. სტეფანე მეფისოვი.

(*) რედაქციის მოახსენებს თავადს დიმიტრი ნაკაშიძეს უბრუნებლად მადლობას კელის მომწერთ მოპოებისათვის, იმედი გქვამის უოკუალთს ასე შემდეგ იქნება ჩუქნის სამშობლოს ენისა.

რედ.

სხუა და სხუა ანბავი:

ცისკრის რედაქციაში. ივანე სომხიევის.
სია 1863 წლის ცისკარზედ კელის-მომწეყთა.

1 8 6 4 წლის

«ცისკრის» დაბარება შეიძლება ამ სახით:

ტფილისში, ადგილობრივ გა-
უგზავნულად 6 მან. დამატებით.
7 მან.

სხუა ქვეყნებში გაგზავნით, და
უმატებლივ 7 მან. დამატებით.
8 მან.

რედაქცია იმყოფება გუვიას, საკუთარს კერესედიძის სახლებში,
ქ. ტფილისს.

ვისაც უურნალი დააკლდეს და თავის დროზედ ან მიერთოს, უ-
მოწილდეს და სხვა რედაქციაში, მაშინვე აცნობოს ამ ადრესით:
«ცისკრის» რედაქციაში ტფილისს.

